

ARAP DÜNYASINDA SİYASİ SELEFİZM VE MİSİR ÖRNEĞİ

Biröl AKGÜN*
Gökhan BOZBAŞ**

Özet

Arap Baharı olarak adlandırılan ve özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Arap ülkelerinde köklü siyasi değişikliklerin önünü açan toplumsal hareketler, pek çok ülkede yakın döneme kadar daha çok apolitik dini gruplar olarak görülen Selefi hareketi siyaseten mobilize ederek demokratikleşme sürecinin önemli aktörleri haline getirmiştir. Esas itibari ile siyasete ve İslami toplumlarda her türlü yeniliğe karşı olmakla tanınan Selefi akımların hangi saiklerle siyasete girerek parti kurdukları ve demokratik sürece dahil oldukları ciddi bir merak konusu olmuştur. Dahası Selefilerin demokratik ilkeleri ideolojik olarak nasıl meşrulaştıracakları ve demokratik sürece ne kadar bağlı kalacakları konusu önümüzdeki yıllarda en çok tartışılan konulardan biri olacaktır. Bu çalışma genel olarak İslam ülkelerinde Selefiliğin nasıl ortaya çıktığını, tarihsel süreç içerisinde nasıl evrildiğini inceledikten sonra, Mısır özelindeki Selefi grupları incelemeyi amaçlamaktadır. Katıldıkları ilk seçimde yaklaşık yüzde 25 oy alarak dikkatleri üzerine çeken Mısır'daki Selefi grupların kendi içindeki çoğulculuğu da dikkate alınarak, farklı grupların özellikle Mısır'ın demokrasiye geçiş sürecindeki siyasallaşmaları analiz edilecektir. Yeni kurulan Selefi partilerin ideolojik tutumları, demokrasiye yaklaşımları, siyasal gündemleri ile bu partilerin Mısır'ın geleceğinde nasıl bir rol oynayabilecekleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Arap Baharı, Selefilik, Vehhabilik, Siyasal İslam, Müslüman Kardeşler, Selefi Partiler.

POLITICAL SALAFISM IN THE ARAB WORLD AND THE CASE OF EGYPT

Abstract

Social movements which are euphorically called as Arab Spring have recently triggered radical political transformations in the North African and Middle Eastern countries, and also mobilized so far apolitical religious groups making them as important political actors in these societies. Given the fact that Salafis are well known with their antagonistic attitudes toward any kind of new ways and methods in Islamic social life, what motivations and expectations brought them to the democratic political life in Arab world call our intellectual attention to examine these interesting groups. Such questions as how Salafis justify and legitimize their participation in democratic process and to what extent they will be able to keep their commitment to democratic principles will likely stimulate a new area of study for social science scholars. This study will firstly examine the emergence, development and evolution of salafism in Islamic history, and then will focus on Salafi groups in Egyptian society where they

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

** Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

surprisingly gathered an impressive 25% vote in their first appearance in the elections. Thus, the success of Egyptian Salafi groups and their political ideas and mobilizational tactics really worth a close scrutiny. Especially their ideological positions, justification of democratic values, political agenda that they raise in the electoral competition and the possible roles that they can play in Egypt's transformative democracy will likely provide valuable insights for political scientists in understanding the Salafi thinking and reasoning in other Arabic countries as well.

Key words: Salafism, Arab Spring, Wahhabism, Political Islam, Muslim Brotherhood, Salafi Parties.

Giriş

Tunus'ta 2010 yılının son aylarında başlayıp kısa sürede neredeyse tüm Arap coğrafyasına yayılan toplumsal hareketler bölgede post-kolonyal dönemde oluşan siyasal yapıları derinden etkiledi. İki yıl içinde Arap ülkelerine özgü yarım asırlık otoriter rejimlerin bazıları tamamen yıkılırken, bazıları ise derin bir meşruluk krizine girerek kökten sarsıldı veya iç savaşa dönüşen çatışmalara sahne oldu. Diğer bazıları ise iş başındaki yönetimler halkı tatmin etmek için ciddi bir reform çabasına girmek zorunda kaldılar. Devrim sürecini başlatan gençlik grupları salt İslamcılardan oluşmasa da, otoriter sistemlerin yıkılmasının ardından oluşan demokratik ortamdan en fazla yararlanan kesimler İslamcı partiler oldu. Özellikle bölgedeki otoriter rejimlere karşı pek çok Arap ülkesinde yıllarca meşru veya gayri meşru biçimde muhalif faaliyetler yürüten Müslüman Kardeşler hareketinin kurduğu siyasi partiler Tunus, Mısır, Libya ve Fas gibi ülkelerde beklenildiği gibi en güçlü siyasi aktörler haline geldiler. Ancak pek çok siyasi gözlemci için sürpriz olan şey devrim yaşayan Arap ülkelerinde Müslüman Kardeşlerin ana aktör haline gelmesi değil; kimsenin beklemediği bir şekilde Selefi hareketlerin siyasallaşması ve seçimlerde kazandığı büyük başarıları. Medyanın da etkisiyle Selefilik denilince daha çok Bin Ladin'i ve 11 Eylül'ü hatırlayan Batı kamuoyu için bu gelişme adeta alarm zili işlevi gördü. Arap Baharına zaten mesafeli yaklaşan pek çok kesim için Selefilerin siyasal süreçte etkin rol oynamaya başlaması Batı dünyasının bakışını olumsuz etkiledi. Olaya daha sofistike bakabilen bazıları ise, Selefi grupların demokratik sürece dahil olmalarının uzun dönemde bu kapalı cemaatlerin siyasal sisteme entegrasyonu için bir fırsat olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Gerçekten de devrim sonrasında demokrasiye geçiş süreci yaşayan Tunus, Mısır ve Libya gibi ülkelerde Selefi gruplar beklenmedik biçimde siyasi parti kurarak seçimlere girdiler. Çatışmaların devam ettiği Yemen ve Suriye gibi örneklerde ise rejime karşı direniş saflarında yer alarak uluslararası basında kendilerinden sık sık söz ettirdiler. Dahası Avrupadaki bazı gazetelerde İslam peygamberini şiddet yanlısı gibi gösteren karikatürlere ve Müslümanların

Masumiyeti gibi provokatif bir filme karşı da Kahire’den Tunus’a kadar Arap başkentlerinde en şiddetli tepkiyi gösterenler Selefi gruplar oldu. Hatta Bingazi’deki Amerikan konsolosluğuna karşı düzenlenen saldırıda hayatını kaybeden ABD’nin Libya büyükelçisinin öldürülmesinden de bazı aşırı Selefilere sorumlu tutuldu. Yine Libya’daki bazı tarikatlara ait tarihi tekke ve türbelere yönelik düzenlenen saldırılar onlara atfedilirken; Mali’nin kuzeyinde yönetime karşı başkaldıran silahlı grupların da Selefilere organize edildiği Batı basınında yer aldı. Böylece devrim sonrasında Arap dünyasında Selefi gruplar “aşırı-muhafazakarlar islamcılar” olarak nitelenmeye ve Müslüman kardeşler ise “ılımlı İslamcılar” olarak etiketlenmeye başladılar. Dolayısıyla Batılı ülkelerde hem popüler medyada hem de akademik dünyada Selefilik ile ilgili yayınlarda ciddi bir artış gözlenmektedir. Türkiye’de ise Selefilik konusu öteden beri daha çok ilahiyat fakültelerinin mezhepler tarihi kürsülerindeki uzmanlarca çalışılmış, buna karşın siyaset bilimi, sosyoloji veya uluslararası ilişkiler disiplini açısından yeterince incelenmemiştir.

Aslında İslâm’ın ve İslâmî grupların siyasallaşması olgusu özellikle 20. yüzyılın başından bu yana en çok tartışılan konulardan biridir. Konunun “İslâm” temeli üzerine binâ edilmesi, bir yandan meseleyi daha ilginç kılarken, bir yandan da karmaşıktır. Zira İslâm diğer monoteist dinlerden farklı olarak yalnızca uhrevi telkinlerden oluşan bir din değil; insanın hem uhrevi, hem de dünyevi yaşantısına ilkeler koymak suretiyle her iki alana da müdahil olmaktadır. İslâm dininin bu karakteri Müslümanların siyâsal yapıya dâir tartışmalarını sürekli sıcak tutmaktadır. Tartışmaları bir yana bırakacak olursak, pratikte gerek modernleşme olgusunun Müslüman toplumlar üzerindeki etkisi gerekse de değişen koşullar nedeniyle Müslümanların ülke yönetiminde söz sahibi olma veya iktidarı/yönetimi ele geçirme düşüncesine sahip olmaları, onları toplumu yeniden şekillendirmeyi hedefleyen siyasal partiler gibi organizasyonlar kurmaya yöneltmiştir.

Öncelikle dinî duyarlılıklarını koruma çabasında olan ulema ile dinî meşruiyetten mahrum olamayacaklarının bilincinde olan siyâsîler arasında çift taraflı diyalektik bir ilişkinin varlığından söz etmek gerekir. Tarihe bakıldığında İslam ulemâsının çoğu zaman bu süreç içerisinde daha pasif bir görev üstlendiği ve daha ziyâde halkın dinî vecibeleriyle ilgilenmekle iktifâ ettiği görülmektedir. Onların bu tutumu uzun vadede pek çok açıdan İslâmî öğretilerin mevcut siyâsal yapılarda erimesine yol açmıştır. Diğer bazı gruplar ise modern toplum ve siyasal sisteme entegre olmadan kendi özerk varlıklarını devam ettirmek ve öğretilerini korumak istemekte ve bunu için de yaşadıkları topluma paralel örgütlenmelere gitmektedirler

Günümüz Ortadoğu toplumlarındaki Selefi grupların yaşadığı ikilem de aynı doğrultudadır. Nitekim onlar ülkelerindeki siyâsal yapıları İslâmî olmamakla suçlayarak bu tür sistemlerdeki aktif siyâseti ‘haram’ telakki etmektedirler. Aslında İslâm âlemi içerisinde siyâsete karşı menfî tutum ve

tavır takınma yeni bir durum da değildir. Bunun ilk örneklerinden birisi Hz. Hasan'ın hilâfeti bırakarak iktidardan vazgeçmesidir. Yine geçmişte bazı Müslüman din âlimlerinin ve müntesiplerinin siyâsetten uzak durmaları, İslâm ve iktidar arasındaki ilişkinin sınırlarını ve boyutlarını gösteren ölçüler kabul edilmiştir. Elbette ki bu görüşlerin şekillenmesinde, itikâdî anlayışlar, tasavvufî yaklaşımlar ve mezhep farklılıklarına ilişkin birçok neden bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bir takım ulemânın, siyâsî mücadeleler sebebiyle gereksiz yere kardeş kanı döküldüğü düşüncesini taşıması ve bu duruma razı olmamaları da onları siyâsî hayattan uzaklaştırmıştır. Günümüze doğru gelindiğinde ise İslâmî cemaatlerin geçen yüzyılda kurulan seküler ulus devletler içerisinde tekrar İslâmî bir düzen oluşturma uğruna siyâsallaşma arzuları ile birlikte farklı tecrübelerin yaşandığı görülmektedir. Mısırda ortaya çıkan Müslüman Kardeşler hareketi, Pakistan'daki Cemaat-ı İslâmî, İran'daki 1979 devrimi, Cezayir olayları ve Türkiye'deki Milli Görüş hareketi bu konudaki en önemli örneklerdir.

“Arap Baharı” denilen ve 2010 yılında, Arap coğrafyasında başlayıp günümüzde de halen bazı ülkelerde sürmekte olan halk hareketleri geçmişte Selefilere gibi siyâset dışı kalmış birtakım İslâmî yapılanmaları siyâsetin içine çekmiştir. Amaçlarını yalnızca bireylerin dinî bilinçlenmesine adanmış bu yapılar, önceden beri siyâsî hayatın dışında kalmaları sebebiyle başta siyâset bilimciler olmak üzere birçok akademisyen nazarında kapalı bir kutu olarak kalmıştır. Günümüzde gözlemcilerin ve araştırmacıların en çok şikâyet ettikleri konuların başında ise ortaya çıkan Selefi aktörler hakkında çok fazla şeyin bilinmemesi ve onların gelecek ile ilgili vizyonlarının tam olarak anlaşılamayışdır. Özellikle bugüne kadar Selefilere sürekli olarak El-Kaide gibi ulusal ve uluslararası terör örgütleri ile birlikte anılması ve şimdi de aktif siyasetin içinde yer almaları Selefilere yönelik uluslararası ilgiyi arttırmaktadır. Arap coğrafyasındaki çok yönlü bu değişim hareketi, Ortadoğu'da siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak geçmişte olduğundan daha güçlü bir şekilde söz sahibi olmaya çalışan Türkiye için de oldukça önemlidir.

Bu çalışmamızda Arap ülkelerinde yapılan seçimlerden sonra siyâsete damgasını vuran İslâmcı hareketlerden Selefi Hareket özellikle siyasi açıdan incelenecektir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Selefilere kim olduğu; Selefilik ve Vehhâbîlik arasındaki farklılıkların neler olduğu; Kendileri de Selefilikten kopma bir hareket olan Müslüman Kardeşler ile Selefilere arasındaki farkların ne olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ardından Selefilere Arap Baharı sürecine yönelik yaklaşımları ile devrim sonrası dönemde hangi argüman ve saiklerle siyasete girdikleri incelenmektedir. Daha sonra ise Mısır örneğinde Selefilere demokratik siyasete yaklaşım biçimleri; siyasi gündemleri ve öncelikleri gözden geçirilmektedir. Ayrıca Selefilere arasındaki metodolojik farklılıklar ve siyaset tarzları kurulmuş olan önemli Selefi partiler üzerinden analiz edilmektedir. Böylece çalışma ile Selefi

hareketin bilhassa Mısır'daki siyasi haritası çıkarılmaya çalışılmaktadır.

SELEFİLİĞİN TARİHSEL ARKA PLANI

Selefilik İslam düşünce tarihinde akıl-nakil tartışması çerçevesinde oluşmuş en eski ekollerden birisidir. Selef, kelime olarak “geçmiş, gitmiş olanlar veya öncekiler” anlamına gelmektedir. Terim olarak ise “İslam'ın ilk dönemlerinde yaşayan, kendilerine göre metotları ve görüşleri olan ilim adamları”¹ tanımlamak için kullanılmıştır. “Selefi düşünce” terkîbi ise Hz. Muhammed ve sonrası üç kuşağı, -sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn- tanımlamak için kullanılmaktadır. Ayet ve hadislerin sonraki kuşaklara aktarımında oynadıkları kilit rol sebebiyle sonraki dönem Müslümanları bu üç kuşağın düşünce ve eylemlerini kendileri için örnek olarak kabul etmişler ve bu dönem Müslümanlarına “*selef-i sâlih*” adını vermişlerdir.

Başlangıcından günümüze kadar Selefilik'in geçirdiği olgunlaşma süreci bir sınıflandırmaya tâbi tutulacak olursa; birinci aşamada “*İcmal devri*” bulunduğu görülür. Bu dönemde İslâm devleti sınırlarını Endülüs'ten Çin'e kadar genişletmiş, bu geniş coğrafyada muhtelif din, kültür ve medeniyetler ile karşılaşmış ve bunun neticesinde insanlar ya Müslüman olarak ya da İslâm dışı farklı yaklaşımlarla İslâm'la ilgilenmeye başlamışlardır. Bu dönem, ortaya çıkan bid'atları ve yeni yorumları, ayrıntıya girmeden toptan reddeden Müslümanların benimsediği selef düşünce yapısının ortaya çıktığı ve diğer mezheplere karşı bakış açısını şekillendirdiği dönem olmuştur. Klasik anlayışın hüküm sürdüğü ve Ahmed b. Hanbel ve İbn Hazm'ın en etkin olduğu bu dönemden sonra Selefilik'in İbn Teymiyye ile metodolojik hüviyet kazandığı ve onun önderliğinde müstakil bir hareket haline dönüşüp, öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye tarafından da sistemleştirildiği “*Tafsil devri*” gelmektedir. Üçüncü aşamayı ise, İslâm toplumunda ortaya çıkan siyâsi ve sosyal yozlaşmaya bir tepki niteliğindeki reformist “*Vehhâbi hareketi*” takip etmektedir. Son olarak, özellikle Avrupa'ya öğrenci gönderilmesiyle temelde Selefilik'in içinden çıkmış ve bazı düşünürlerce “*Yeni Selefilik*”² olarak adlandırılan, fakat vardığı nokta itibâri ile Selefilik çerçevesi dışında kalan³ “*Modernist dönem*” gelmektedir.⁴ Bunların önde gelen “Selefi” âlimleri arasında Cemaleddin Afgânî (1838 /1898), Muhammed Abduh (1849 / 1905) ve Muhammed Reşid Rıza (1865 /

¹ Muhammed b. Mukerrem b. Mansûr, “Lisânu'l-Arab”, Beyrut, Dâru's-sâdir, Cilt 9, ss. 158 - 161

² Reinhard Schulze, “Islamischer Internationalismus im 20. Jahrhundert”, Leiden, Brill, 1990, s. 91

³ Ahmad Moussalli, “Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the Enemy?”, Beirut- London- Washington, Conflicts Forum, January 2009, s. 1- 39

⁴ Mehmet Kubat, “Selefi Perspektifin Tarihselliği”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2004, Cilt: 17, Sayı: 3, ss. 235-251,

1935) gelmektedir. Bu isimlerin başını çektiği 19. ve 20. yüzyıl Selefi modernleşme hareketleri, her şeyden önce kendi “*selef*”leri gibi popüler dîni inanış, adet ve hurafeleri reddetme düsturuyla ortaya çıkmıştır. Ancak seleflerinden farklı olarak, temel metinlere (Kur'an ve sünnet) yeni yorumlar getirme (içtihat) talebinde bulunmaları geleneksel düşünceden kökten bir ayrılışı da beraberinde getirmiştir. Bu yeni Selefi hareketler yalnız siyâsal arenada gelenekçi kalmış; söz gelimi dönemin popüler eğilimi olan milliyetçiliğe değil, ümmet ve ümmetçiliğe öncelik vermişlerdir.⁵

Modernist Selefilerin genel olarak en büyük ortak özelliği ilk defa Arap-İslâm geleneksel referansı ile Avrupa-Rönesans referansı arasında bağlantı kurma konusunda büyük uğraş vermeleridir. Burada modern Batının demokrasisi ile İslâm dünyasının şûrâsı mukâyese edilmiş, aşırı gelenekçi din adamlarının ve belki de yöneticilerin hassasiyetleri gözetilerek onları tatmin etmek adına ideolojik bir yaklaşımın içine girilmiştir. Diğer yandan Selefi hassasiyet gözetilerek, İslâm âleminde yapılacak demokratikleşme çağrılarının kesinlikle bir bid'at olarak algılanılmaması gerektiği, zira demokrasinin Batıdaki karşılığının İslâm tarihindeki şûrâdan başka bir şey olmadığı belirtilerek iki dünya arasında köprü kurmaya gayret edilmiştir.⁶

Aslında yukarıda özetlenen şekliyle Selefi düşüncenin ortaya çıkışında ve daha sonraki dönemlerde yeniden popüler olmasında İslam dünyasının yaşadığı büyük medeniyet krizlerinin etkili olduğu söylenebilir. İlk dönem Selefilerin İslam'ın Arap yarımadası dışında yayılıp Araplar dışındaki farklı kavimlerin Müslüman olmaları ve özellikle düşünce geleneği itibariyle güçlü bir felsefi-kültürel birikime sahip olan eski Yunan medeniyetinin ürünleriyle karşılaştığı bir tarihsel konjonktürde ortaya çıkması bir tesadüf değildir. Benzer şekilde Selefiliğin ikinci kez yeniden güç kazandığı ve İbni Teymiye gibi güçlü Selefilerin yetiştiği dönem ise siyasi olarak İslam dünyasının Moğol istilasıyla sarsıldığı bir tarihe tekabül etmektedir. Afgani ve Abduh gibi alimler eliyle Selefiliğin üçüncü kez İslam dünyasında güçlendiği dönem ise modernleşen Avrupa'nın güçlendiği ve İslam dünyasını sömürgeleştirmeye başladığı 19. Yüzyılın ikinci yarısıdır. Son olarak Selefiliğin son yirmi yılda yeniden gündeme gelmesi ve hatta şiddete dayalı yöntemleri meşru gösterecek bir sertlik kazanması ise 1991 yılında ABD öncülüğündeki Batılı güçlerin Irak'a yönelik operasyonlar çerçevesinde Suudi Arabistan gibi bir ülkenin topraklarına asker konuşlandırılması ile başlamış ve küreselleşme sürecinin araçları olan iletişim devrimiyle hız kazanmıştır. Dolayısıyla Selefi düşünce ve hareketleri daha çok İslam toplumlarının, özellikle de Arap halklarının, dış

⁵ Oliver Roy, “The Failure of Political Islam”, çev: Carol Volk, Cambridge, Harvard University Press, 1994, s. 32-33

⁶ Muhammed Âbid el-Câbirî, “Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma”, İstanbul, Düşün Yayıncılık, , s.145

dünyadan gelen doğrudan saldırılar karşısında veya güçlü kültürlerle karşılaşma anlarında kendi İslami hayat tarzlarını ve kimliklerini korumak için geliştirdikleri reflektif bir dini ve siyasi tavır olarak görmek mümkündür. Buradaki temel amaç, tehdit olarak görülen güçle doğrudan yüzleşmek yerine kendini içe kapatarak varlığını, kimliğini ve geleneğini olduğu gibi korumaktır. Bu çerçevede Selefilik özünde şiddet içermeyen bir dini akımdır. Ancak içine kapandığı ortamın dahi korkulan güç tarafından açıkça tehdit edilmeye başlaması durumunda bu tür kapalı grupların varlıklarını koruma adına düşmanına karşı nihilist şiddete başvurmaları tarih boyunca farklı dini/kültürel geleneklerde de görülen bir durumdur.

Yirminci Yüzyılda Selefilik

Yirminci yüzyıl, bilinen insanlık tarihinin belki de en karmaşık ve zihinlerde derin izler bırakmış dönemidir. Söz konusu derin etkiler Selefiliğin tarihsel gelişimi üzerinde de etkilerini göstermiş ve dînî bir reaksiyon olarak ortaya çıkan bu akım, bu yüzyıldaki sömürgecilik, yükselen milliyetçilik ve ulus devletlerin yanında, yaşanan bölgesel ve dünya savaşları ile birlikte İslâm dünyasında ve onu anlamak isteyen Batılı akademisyenler için bir araştırma alanı haline gelmiştir. Selefilik, reformist ve modernist âlimler ve onlara talebelik eden bilginler vasıtasıyla 20. yüzyıla taşınmış ve bu yüzyıldaki Selefî akımlar için bir temel teşkil etmiştir. Biz de Selefiliğe katkı yapmış önceki yüzyıl âlimlerinin de etkisi ile bu dönemde ortaya çıkan üç ana akımı değerlendirerek günümüzde yaşanan olaylara ışık tutmaya çalışacağız.

Bu yüzyıldaki akımları sırasıyla, ilk olarak İbn Teymiyye'nin görüşlerini radikal bir şekilde yorumlayarak ortaya çıkan Selefî-Vehhâbî gelenek, ikinci olarak Selefiliğin modern yorumu ile devam edip Hasan el-Bennâ ile birlikte aksiyona dönüşen *Müslüman Kardeşler* (İlhvân-ı Müslimîn) ve akabinde Selefî düşüncenin genel seyrine sadık kalarak devam eden dini Selefiler olarak ifade edebiliriz.

Vehhâbilik

Vehhâbî hareketinin 20. yüzyılda izlediği seyrine geçmeden önce, bazı kavramların tanımlanması önemlidir. Öncelikle “*Vehhâbî*” ve “*Vehhabîlik*” kavramları bu hareket mensuplarının kendilerine ve düşünce yapılarına verdikleri bir isim değildir. Bu isimlendirme kendilerine muhaliflerince Muhammed b. Abdülvehhab'ın halefleri oldukları için verilmiştir. Bu akım mensupları ise kendilerini “*Muvahhidûn*” (tevhitçiler) olarak tanımlamışlardır.⁷

⁷ Werner Ende, “Religion, Politik und Literatur in Saudi-Arabien: Der geistes geschichtliche Hintergrund der heutigen religiösen und kultur politischen Situation”, Birinci Kısım, Orient ,22.3, Opladen, 1981, s.378

Vehhabîlik, her ne kadar doğuşu itibari ile bir ıslahat hareketi olarak başlamışsa da sonraları takındığı tavır itibariyle siyasallaşmış ve Üçüncü Suûd Devleti'nin kurulması ile resmi devlet ideolojisi konumuna yükselmiştir. Dönemin tarihî seyrine bakacak olursak, İkinci Suûd Devleti'nin 1824'te es-Suûd kabilesinin tekrar Riyad'ı ele geçirmesi ile başladığını, fakat 1892'de Osmanlı'nın desteklediği er-Râşid ailesi tarafından ortadan kaldırıldığını görmekteyiz.⁸ Sonrasında, İkinci Suûdî devletinin son emîri Abdurrahman es-Suûd, Kuveyt'in koruması altına girerek Kuveyt'e iltica etmiştir.⁹ Aslında Vehhâbîlerin sürekli olarak Arap yarımadasının dışına ulaşan dini-siyasi fikirlerine karşı Osmanlı sadece askerî olarak tepki vermemiş; bunun yanında dînî motifli propaganda yollarını da devreye sokmuştur. Bu amaç doğrultusunda aralarında Muhammed b. Abdülvehhab'ın kardeşinin de bulunduğu, dönemin önemli âlimlerine ait reddiyelerin basımının teşviki önemli yer tutmaktadır. Bu Vehhâbî karşıtı söylemlerin yaratmış olduğu haklı-haksız negatif etkilerin izleri ise günümüze kadar devam etmektedir.¹⁰

Suûdî ailesinden Abdülaziz b. Abdurrahman'ın 1902 yılında, Kuveyt'ten dönerek Riyad'ı, Osmanlı'nın kendisine karşı desteklediği er-Reşid ailesinden geri alması ile birlikte Vehhâbîlik hareketi Arap yarımadasının en ücra köşelerine kadar ulaşmayı başarmıştır. Bunda elbette ki o dönemde başlatılan ve Vehhâbî misyonerliği için organize edilen "*İhvan Hareketi*" çok büyük rol oynamıştır. İhvan hareketi, Vehhâbî olmayan herkesi, kendisine karşı cihat edilmesi gereken bir müşrik konumuna sokarak, onların can ve mallarının mensupları için helal olduğunu iddia etmekte idi. Bu düşüncenin İbn Suûd'a ait olduğunu iddia edenler olduğu gibi, Riyad'ı fethettikten sonra orada bulunan Suûd ailesinin araçsallaştırdığını iddia edenler de bulunmaktadır.¹¹ Görüldüğü üzere, burada Vehhâbîliğin en temel özelliklerinden biri olan "*tekfir*" anlayışının izlerini görmek mümkündür. İster İbn Suûd tarafından oluşturulmuş isterse sahiplenilmiş olsun; bu düşünce ile İhvan hareketi Suûd ailesinin dışı karşı bir bağımsızlık savaşı vermesini ve içeride de birliğin meşrûiyetinin sağlanmasını mümkün kılmıştır.¹²

Vehhâbîlik akımının sâdik takipçileri olan İhvan hareketinin kuruluş tarihi ise Suûd ailesinin yarımada Riyad'ı alarak tekrar kurmuş olduğu üçüncü siyâsî egemenliğini ele geçirmesinden yaklaşık on yıl sonrasındır. Resmî

⁸ Reinhard Schulze, "Geschichte der islamischen Welt im 20. Jahrhundert", München, C.H. Beck, 2002. S, 41,42

⁹ Darik Ibrahim Elwan: "To What Extend did the Alliance of Ibn Sa'ud and the Ikhwan during the 1920s Lead to the Achievement of their Respective Goals?", The Concord Review, Inc.: 1989 www.tcr.org/tcr/essays/Web_Arabia.pdf. En son erişim, 10.06.2012

¹⁰ Ende, "Religion...", s.382

¹¹ Elwan, "To What extend...", s. 114

¹² Mehmet Zeki İçsan, "Selefilik İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri", İstanbul, Kitapyaynevi, 2012, s.36

olarak 1912-1930 yılları arasında faaliyet gösteren bu hareket, bu toprakların Vehhâbî kimliği kazanması konusunda çok etkin roller üstlenmiştir. Bu hareketle kanun tanımaz bedeviler yerleşik hayata geçirilerek nizam altına alınmış, bunun yanında kabilevî bağlılıklar yerini, “*kardeşler*” anlamındaki “*ihvan*” adı altında din kardeşliğine bırakmıştır. İtaat ise onlar nezdinde önce Allah’a sonra da O’nun yeryüzündeki halifesi konumundaki Vehhâbî imama olacaktır.¹³ Vehhâbî doktrinin eğitimi için “*Hicra*” (çoğulu hucar) denilen, kendilerinin tabiriyle “*kurtarılmış bölgeler*” oluşturulmuş; böylece Vehhâbî doktrinin farklı bedevi gruplar arasında ve Arap yarımadasında, sonraları ise bütün Müslümanlar arasında yayılmasının önü açılmıştır.¹⁴ “*Hucar*”lar zamanla, Hz. Peygamberin Mekke’den Medine’ye hicretine referansla şirk bölgelerinden *dâru’l-İslâm*’a göçü veya cahiliyeden kurtuluşu ifade eden sembolik bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵

Birinci dünya savaşı sonrasına kadar genellikle dini tebliğ olarak faaliyet gösteren bu grup, savaş sonrası dönemde artık askerî bir yapıya kavuşarak yaklaşık 15-20 bin kişilik silahlı bir grup olarak Suud ailesinin emrinde bulunmuştur. Bu askeri grup özellikle Şerif Hüseyin’e karşı Arabistan yarımadasındaki siyâsî otoritenin sağlamasında İbn Suûd’a, yardımcı olmuş ve nihai olarak bu otorite 1925’te Hicazın fethi ile sağlanmış ve bağımsızlık ilan edilmiştir.¹⁶

Buna rağmen özellikle Hicaz’ın fethinden sonra İhvan hareketi mensupları ile İbn Suûd arasında ihtilaflar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ihtilafların temelinde ise Suûd ailesinin, el-İhsâ bölgesinde yaşayan Şiîlere karşı izlediği yumuşak politikalar, oğullarını Mısır ve İngiltere’ye göndererek İngilizlerle pazarlık etmeleri, telefon ve telgrafın Hicaz’a sokulması ve Birleşik Krallık’la geliştirilen dostane ilişkiler yatmaktadır. Bu gelişmeler İhvan’ı, Suûd’a karşı tavır almaya itmiştir.¹⁷ Suûd ailesi, Vehhâbî âlimlerin fetvaları aracılığı ile İhvan’ın iddialarına karşılık vermeye çalışmış ise de başarılı olmayınca 1929-1930’da İhvan mensuplarını son çare olarak Sibillion Savaşı ile bastırmıştır.¹⁸ Böylece, özünde bedevî kabilelerin aksiyoner karakterine dayanan İhvan hareketi, Suûdi ailesinin otoritesinin yerleşmesinde oynadığı aksiyon görevini tamamlamış¹⁹ ve bundan sonra modernist Selefi ulemanın da katkıları ile Vehhâbî doktrin iktidarın politikalarını meşrulaştıran bir kurumsal

¹³ M. Ali Büyükkara, “İhvan’dan Cüheyman’a Suudi Arabistan ve Vehhabilik”, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004, s.14

¹⁴ Schulze, “Geschichte.....”, s.94, Elwan, “To What extend...”, s.115

¹⁵ Büyükkara, “İhvan’dan.....”, s. 50

¹⁶ Moussalli, “Wahhabism....”, s.7

¹⁷ Age. s.8

¹⁸ Büyükkara, “İhvan’dan.....”, s.128,

¹⁹ Ende, “Religion....”, s. 381

yapı haline dönüşmeye başlamıştır.²⁰ Burada önemli olan nokta İhvan hareketinin ortadan kaldırılması ile Vehhâbî düşüncenin de ortadan kalkmış olmadığıdır. Kaldı ki böyle bir şey kaderini yaklaşık iki asırdır birbirine bağlamış olan İbn Suûd ve vehhâbîlik için imkânsız görünmektedir.

İhvan'ın tecrit uğraşlarının devam ettiği 1920'lerin ortalarından itibaren aslında Vehhâbî akımının da özellikle modernist Selefî ulema aracılığı ile Vehhâbîliği yeniden ihya hareketi de hız kazanmıştır. Bu ilk başlarda Vehhâbî Necd âlimlerinin öğretilerinin değişik araçlarla İslam âleminin değişik bölgelerinde yayılmaya başlaması ile gerçekleşmiştir. Bu Vehhâbî-modernist Selefî birlikliğinin arkasında aslında iyi okunması gereken şey, değişen uluslararası konjonktürdür. Bu dönemde İslâm'ın olmazsa olmazı olan halifelik makamı, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti tarafından kaldırılmış ve İslam ümmeti bir nevi başsız kalmıştır. Bunun yanında Türkiye'de kurulmuş olan laik rejimin İslamî yaşantıya ve kurumlara karşı takındığı tavır ve aynı doğrultuda Arap dünyasının diğer bölgelerinde yaşanmakta olan benzer eğilimler, modernist Selefî düşünürleri ve çevrelerinin tüm dikkatlerini kendisi de yeni kurulmakta olan ve dönemin tek İslâm devleti olduğu iddiasında bulunan Suûdî Arabistan'a yöneltmiştir.²¹

Bu dönemde, zaten her ikisi de aynı kaynaktan beslenen Vehhâbî ve Selefî ulemâ *İbn Teymiyye*'nin literal öğretilerini tekrar canlandırma arayışına girmiştir. Reşid Rıza *el-Menar* adlı dergisinde Vehhâbîler hakkındaki makaleleriyle bu hareketi yerinde ve lüzumlu görmüş, Vehhâbîliğin ilk ortaya çıktığında siyâsî düşmanları tarafından bu hareketi kötülecek için çok şeyler uydurulduğunu belirtmiştir. Rıza, bu uydurmaları Batı âlemindeki Müslümanlar hakkında söylenenlerle kıyaslamıştır.²² *El-Menar* dergisinin İslâm âleminde giderek yaygınlaşması ve okur sayısının artması ile İbn Suûd yeni kurmuş olduğu devletin reklamını yapma fırsatı da yakalamıştır.

Reşid Rıza'nın yanında, aynı amaca hizmet eden bir diğer önemli isim ise *Muhibbuddin Hatîb* olmuştur. Hatîb, yayınlamış olduğu *ez-Zehrâ* (1924-1929) ve *el-Feth* (1926 / 1946) dergilerinde gerek kendi yazıları ve gerekse yer verdiği Selefî ve Vehhâbî yazarlar aracılığı ile Suudi Arabistan ve dolayısı ile Vehhâbîliğin propagandasını yapmıştır.²³

Burada elbette tüm Selefî düşünürlerin Vehhâbîlik akımını ve Suudi Arabistan yönetimini kayıtsızca desteklediklerini düşünmek ve iddia etmek gerçekçi olmaz. Onların gayesi Suûdî Arabistan'ı Batılı güçler tarafından sömürülen Müslüman âlemi içerisinde tek İslâm Devleti olarak yüceltmek iken, Suûdî Arabistan yönetimi de izlediği politikalarında içerideki Vehhâbî ulemaya

²⁰ Moussalli, "Wahhabism,....", s.8

²¹ Ende, "Religion....", s.383

²² Yusuf Ziya Yörükân, "Vehhabilik", AÜİFD, sy. 1, Ankara 1953, s. 64

²³ Ende, "Religion....", s. 388

ve Arap milliyetçilerine mukâyeseyle dış dünyayı tanıyan özellikle modernist Selefî aydınların kullandıkları argümanlardan azamî derecede faydalanmıştır. Burada, asırlardır mezhep kavgaları ile uğraşan müslümanların ilke olarak orijinale (sahih kaynaklara) ulaşma veya dönme duygusunun da hareketin yayılmasındaki etkisi unutulmamalıdır. İslâm âleminde etkin olmak isteyen Suûdî Arabistan için, içerisinde Vehhâbîlik gibi toleranssız ve lokal nitelikteki düşünce yapısına göre daha evrensel bir dil kullanan bu tür aydınların düşünceleri kendi dış politikaları için daha uygun bulunmuştur. Böylelikle Suûdî yönetimi, dış siyasette bu düşünürlerin çizgisinde izlediği daha hoşgörülü politikalara karşın, iç siyasette her türlü resim, heykel ve tütün yasağı gibi uygulamalarla Vehhâbî öğretilerini takip etmeye çalışmış; böylece iki tarafın da gönlünü almaya gayret etmiştir.²⁴

Selefî düşünce taraftarları için, özellikle 1930 ve 1940’lı yıllarda İslâm dünyasının değişik bölgelerinden Suûdî Arabistan’a gidip oralarda hizmetlerde bulunmak çok popüler iken, seküler-marksist Arap milliyetçiliğinin popüler olduğu 1950’li yıllarda bu durum mecburiyet arz etmiştir. Zira bu dönemlerde sömürgeciliğin fiilî olarak etkin olmadığı düşünülen tek Arap ülkesi Suûdî Arabistan idi. Aynı zamanda burada kendisini şeriata göre tanımladığını iddia eden bir devlet vardı ve burası nispeten görüşlerine değer verildiğini hisseden bir ulema zümresi için ideal bir ortam olarak görülmekteydi. Bunun yanında yukarıda da zikredildiği gibi, diğer Arap ülkelerine kıyasla, Suudi Arabistan’ın görünürde tek İslâmî devlet olması, onun marjinal Vehhâbî düşünce yapısı ile hükmetmeye ve bunun haklılığı noktasında ısrar edebilmesine de zemin yaratmaktaydı. Bunun yanında Suûdî Arabistan’ın sahip olduğu petrol ve Batılı devletlerden aldığı yoğun destek, onun İslâm dünyasına karşı Vehhâbîlik anlayışını savunmada daha katı olmasına sebep olmuştur.²⁵

Arap ordularının İsrail’e yenilmesinin Arap halklarında yarattığı 1967 travması, Arap dünyasında bir dizi değişikliklerin yaşanmasına da sebep oldu. İlk olarak Nâsırcılık ve Baas rejiminin kurmaya çalıştığı sınıf kompozisyonunu ifade eden milliyetçi-sosyalist Arap Projesi, Batının ekonomik ve ideolojik hegemonyasının pençesinden kurtulmaya çalışmıştır. Fakat bu proje, Arap dünyasının İsrail’e karşı yenilgisini önleyememiştir. O zamana kadar Suûdî Arabistan dışındaki laik-sosyalist ve monarşist Arap dünyası, dînî alanın etki sahasını kısıtlamada ve sınır tanımaksızın her türlü metotla dini akımları siyasetin dışına çıkarmada önemli ölçüde başarılı olmuştu. İşte bu noktada İslâmî hareketler ve onun her türlü türevleri için 1967 yenilgisi, onların tekrar ortaya çıkabilmeleri ve hareket zemini oluşturabilmeleri için yeni bir siyasi

²⁴ Age. s.389

²⁵ Khaled Abou el Fadl, “The Great Theft, Wrestling Islam from the Extremists”, San Francisco: Harper, 2005, s.69

zemin yaratmıştır.²⁶

Bundan sonraki dönemde de aradığı fırsatı bulan Vehhâbilik, Suûdî Arabistan aracılığı ile inanç sistemini farklı ülkelere ihraç etmeye başlamıştır. Bu ihraç kampanyaları, ilk başlarda marjinal grupların desteklenmesi ile gerçekleşirken, 1980'li yıllarla birlikte sistematikleşerek kurulan vakıflar aracılığı ile daha da profesyonelleşmeye başlamıştır. Örneğin *Râbitâtu'l-âlemi'l-İslâmî* (İslâm Dünyası Birliği) örgütü dünya dillerine çevirdiği eserler aracılığı ile Vehhâbî öğretilerini yaymayı amaç edinmiştir.²⁷ Burada ilginç ve dikkate şâyân nokta ise, Vehhâbiliğin bunları genellikle Selefî düşünce mensupları aracılığıyla yapmasıdır ki, bu da ileride Vehhâbilikle Selefiliğin birinin yekdiğerine ikâme edilmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır.

1990'lı yıllar ise siyasallaşan Vehhâbiliğin bu yönünün tavan yaptığı, hatta ülkenin siyâsî menfaatleri uğruna dînî fetvaların ve prensiplerin nasıl hiçe sayıldığı, ifşâ edildiği dönem olmuştur. Bunlardan ilki, Birinci Körfez Savaşı'nda ülkenin en etkin Vehhâbî âlimi ve müftüsü olan İbn Baz'ın ülkede İslâmî olmayan askerî kuvvetlerin Irak'a; yani müslüman bir devlete karşı konuşlandırılmasına dâir cevaz veren fetvasıdır. Bu fetva ülke içinde ve dışında birçok tepki almış, bu karara imza atan ve onay verenler tekfir edilmeye başlanmıştır. Bugün cihatçılar olarak bilinen Vehhabi/Selefî grubu doğuran süreç de bu olayla birlikte hız kazanmıştır.²⁸

Müslüman Kardeşler

Müslüman Kardeşler, 20. yüzyılda modern Selefiliğin temellerini atan Afgâni, Abduh ve Reşid Rıza gibi düşünürlerden etkilenmiş ve onların öğretilerini aksiyona geçirmiş klasik Selefilikten uzak, fakat kendisini Selefî olarak tanımlayan, günümüzde de aktif siyâsette varlığını halen sürdüren yeni bir organizasyonu ifade etmektedir. 1928 yılı itibâri ile Arap coğrafyasının sömürgeci güçlerin eline düşmesiyle, müslüman toplum ile İslâm'ın sosyal ve dinsel prensipleri çerçevesinde yeniden canlandırılması adına ortaya çıkan bu organizasyonun kurucusu ise Hasan el-Bennâ'dır. Bennâ, fikir önderliğini yaptığı bu hareketi "*Selefî mesaj, ehl-i sünnet yolu, sûfî ruh, siyâsî organizasyon, güçlü ve dinç bir grup, kültürel ve eğitici bir birlik, ekonomik şirket ve sosyal bir fikir*" olarak tanımlamıştır.²⁹ Bu İslâmî hareket sahip olduğu karakter ve izlediği politikalar doğrultusunda "*Neo-Selefî*" hareket olarak da

²⁶ İbrahim M. Ebu-Rabi, "Contemporary Arab Thought: Studies in Post-1967 Arab Intellectual History", London, Sterling Virginia, Pluto Press, s.61, 62

²⁷ Fadl, "The Great....", s.73

²⁸ Moussalli, "Wahhabism....", s. 9,10

²⁹ Richard Paul Mitchell, "The Society of Muslim Brothers", Oxford University Press: Oxford, 1993, s.14.

tanımlanmıştır.³⁰

Bennâ'nın İslâm anlayışı, selef döneminde olduğu gibi bidat'lerden arındırılmış saf İslâm anlayışını ifade eder. Ona göre, ancak bu anlayış tatbik edildiği takdirde İslâm devleti, İslâmî cemaat ve onun kendi İslami düzeni ortaya çıkabilir. Bu düşüncesiyle İslâmî teoriyi siyasal ideoloji ile birleştiren Bennâ'nın kendisinden önceki modernist Selefilerden etkilendiği bir gerçektir. Bu nedenle kendisinin Abduh'un reformculuğunu, Rıza'nın muhafazakârlığını ve Afgânî'nin siyâsal aktivizmini uhdesinde birleştirdiği şekilde yorumlar yapılmıştır.³¹ Burada önemli olan nokta, o dönemdeki Müslüman Kardeşlerin Selefilik anlayışının klasik Selefilik anlayışından bazı hususlarda farklılık arz etmesidir. Birincisi Bennâ, mezheplere ve İslâm'da var olan diğer birçok farklı fırkaya karşı değildi. Hâlbuki klasik Selefî anlayış mezhepçiliği reddetmekte idi. İkincisi ise; ilk dönem *Müslüman Kardeşler*'in farklı fikir ve ideolojilere de açık olması ve geleneksel Selefî anlayışta var olan, Kur'an ve sünnet dışındaki her türlü dînî kaynağın reddine yönelik anlayışın taraftarı olmamaları idi. Nitekim Müslüman Kardeşler Kur'an'ın, lafzî yorumundan ziyâde, aklî yorumunun da mümkün olduğunu söylemekte idiler.³²

Müslüman Kardeşler, kurulduğu ilk dönemde daha çok dînî, sosyal ve eğitsel karakter taşıyan bir hareket tarzı sergilemiştir. Bölgesel düzeyde sürdürülen bu çalışmalar, 1940'lı yıllarla birlikte, artan bir şekilde siyâsallaşmıştır. Buradaki en önemli etken ise, hareket mensuplarının Mısır'ın büyük şehirlerinde de etkinlik kazanmaya başlaması olmuştur. Daha sonraları artık uluslararası bir karakter kazanan bu hareket sömürgecilik döneminde tüm İslâm ülkelerinde taraftar bulmuştur.³³

1950'li yıllara gelindiğinde ise Müslüman Kardeşler'in özellikle silahlı kanadının gerçekleştirmiş olduğu, devletin üst kanadına yönelik suikastlar neticesinde kendilerine karşı olan baskılar artmış ve nihâî olarak 1954'te Nâsır yönetimi tarafından yasaklanmıştır.³⁴ Bunun üzerine 1960'lı yıllarda Müslüman Kardeşler silahlı kanadını ilga ettiğini açıklamış, iktidar ile olan ilişkilerinde ise Enver Sedat dönemine kadar baskı, şiddet, işkence, ta'kibat ve idamlar belirleyici olmuştur.

Nâsır döneminin bu baskıcı politikaları ve yeni seküler dönemin siyâsal şartları Müslüman Kardeşler'in ideolojik ve entelektüel düşüncelerinin

³⁰ Schulze Reinhard, "Islamischer ...", s. 90

³¹ Abd al-Monein Said Aly ve Manfred W. Wenner, "Modern Islamic Reform Movements: The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt", Middle East Journal. Vol. 36, No. 3 (Sommer, 1982). s. 339

³² Hüssâm, Tammâm, "Tesellüfü'l-ihvân, Teâkülü'l-utrûhati'l-ihvâniyyeti ve Suûdu's-Selefiyyeti fî cemâati'l-ihvâni'l Müslimîn", Mektebetü'l-İskenderiyye, İskenderiye, 2010, s.7,8

³³ L. Carl Brown, "Religion and State: The Muslim Approach to Politics", Columbia University Press, 2000, s.144

³⁴ Age. s.145

şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. 1954 yılında hareketin Mısır'daki her türlü faaliyetinin yasaklanmasından sonra hareket müntesiplerinden hapse atılmaktan kurtulanların birçoğu Katar, Ürdün, Suriye, Kuveyt ve ekseriyeti ise Suûdî Arabistan'a ilticâ etmiştir. Hakikaten, Müslüman Kardeşler'in Mısır'dan Suûdî Arabistan'a göçünün uzun vadede ortaya çıkarmış olduğu çok yönlü sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz Müslüman Kardeşler bünyesinde Vehhâbî/Selefi doktrinin etkinliğinin artmasıdır. Bir diğer netice ise Müslüman Kardeşler'in Suûdî Arabistan'da Vehhâbî tekelini kırmasıdır. Ayrıca Müslüman Kardeşler'in Mısır'da etkin olduğu İslâmî eğitim sahasını boşaltması ile Selefi doktrine sahip gruplar ve imamların bu alanı doldurması da unutulmamalıdır. Nâsır, Selefi grupların buradaki etkinliğini arttırmasına, hem Müslüman Kardeşler'e karşı takındığı sert tutuma meşrû bir zemin oluşturmak, hem de Selefilere iktidara karşı pasif bir duruş sergilemesi sebebiyle göz yummuştur.³⁵

Nâsır sonrası döneme bakacak olursak; biri dışta diğeri ise içte olmak üzere iki gelişmenin Müslüman Kardeşler'in pozisyonunda etkili olduğu görülmektedir. Birincisi, Suûdî Arabistan'ın Kral Faysal ile birlikte başlattığı "Modernizasyon Projesi", diğeri ise Nâsır sonrası Enver Sedat'ın izlediği "Açık kapı politikası" ile ortaya çıkan nispeten özgürlüğü siyasi ortamdır. Bunlar Müslüman Kardeşleri toplumsal bir aktör olarak güçlendirmiş ve aynı zamanda Vehhâbî/Selefi ideolojinin, hem Mısır içerisine hem de Müslüman Kardeşler'in politikalarına yansımaya imkan sağlamıştır.³⁶ Faysal'ın başlatmış olduğu modernizasyon projesi ülke içi İslâmcı muhalifler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Faysal bu muhalefete özellikle ülke içerisinde artık önemli görevlere gelmiş Müslüman Kardeşlerin desteği ile karşılık vermeye çalışmıştır. Diğer yandan bu süreçte Müslüman Kardeşler içinde, yaşam şekilleri itibari ile birçok açıdan Vehhâbî düşünce yapısını kendi anlayışları ile sentezlemiş olan, ilticâdan sonraki ikinci kuşak devreye girmeye başlamıştır. Mısır içerisinde izlenen "Açık kapı politikası" ise Müslüman Kardeşlere Nâsır döneminde bulamadıkları ifade ve yaşam özgürlüğü imkânını sağlamıştır. Bu kısmî rahatlık 1967'de yaşanan yenilgi sonrasında İslâmî hareketlerin yeniden doğuşu olarak nitelendirilebilecek bir siyasi ortam oluşturmuştur.

Mısır'da, Sedat'ın öldürülmesi sonrasında iktidara gelen Mübârek, ilk yıllarında özellikle demokrasi vurgusu ile gündeme oturmuş, sayıları on üçe varan siyasi partiler ülke yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Mübârek'in, meşrûiyetini sağlamak için özellikle ilk dönemde izlediği bu siyaset, ilerleyen yıllarda elbette gücün merkezîleştirilmesi ile değişmiştir. Ancak bu dönemde muhalefete sağlanan bu göreceli serbestlik ortamında sosyal hayatta artık hem

³⁵ Tammâm, "Tesellüfü'l-ihvân.....", s.10,11

³⁶ Age. s.10

Müslüman Kardeşler hem de diğer İslâmî gruplara daha etkin olmalarının yolu açılmış, söz gelimi gazete basmalarına izin verilmiştir. Bu sırada, yapılan seçimlere katılıp katılmama konusunda hararetli tartışmalar yaşanmış, Selefi gruplar katılmazken, Müslüman Kardeşler'in partisi seçimlere “*Yeniden İslâmî Mısır*” sloganı ile katılmıştır. Böylece bu nisbî çok seslilik döneminde artık Selefi ve Müslüman Kardeşler ayrılığı ortaya çıkmıştır.³⁷

1992 yılında “*Selsebil olayı*” ve akabinde artan cihatçı Selefi eylemler, Mübârek ile İslâmî grupların arasını açmış ve bu durum çatışmacı ilişkiler açısından mîlat olmuştur. Yaşanan olaylar Müslüman Kardeşler ve birçok İslâmî grup üzerindeki baskıları artırırken yine Nâsır döneminde olduğu gibi Selefi pasifist eğilimli İslâmî akımların önünü açmıştır. İktidara karşı her türlü itaati salık veren, seçimlere katılmayı reddeden özellikle İskenderiye kaynaklı Ensar es-Sünne cemaati gibi cemaatlerin faaliyet ve etki alanlarını genişletilmelerine göz yumulmuştur.³⁸

Selefiler

Çalışmada şimdiye kadar Selefilerin geçirmiş oldukları tarihsel gelişim, bu gelişim sürecinde yaşadıkları kırılmalar ve farklılaşmalar ile bu ayrışmaların geçtiğimiz yüzyıla olan yansımaları gözden geçirilmiştir. Bu kısımda ise klasik Selefi geleneği takip eden ve bugün hem kendileri tarafından hem de dışarıdan Selefi olarak tanımlanan fraksiyonun analizini yapmaya çalışacağız.

Daha önce de değinildiği üzere Selefilik aslında özü itibârî bir tarihsellik iktiza etmektedir ve Arap toplumunun tarih boyunca karşılaştığı gerek askerî, gerek siyâsî ve gerekse kültürel dış saldırılara karşı verdiği bir tepki olarak, otantiklik ve öz kimlik tanımlanmasının kriteri olmuştur. Ahmet b. Hanbel dönemindeki eski Yunan felsefesi ve tercüme faaliyetlerine olan tepki, İbn Teyymiye döneminde akın akın gelen Moğol saldırıları, Muhammed b. Abdülvehhab döneminde ise bir yandan Avrupa Sömürgeciliğine diğer yandan ise halk arasında Sûfî tarikatlar aracılığı ile yayıldığı iddia edilen hurafeler ve batıl inançlara karşı verilen tepkinin ve gerçek Arap-İslâm anlayışının adı idi “Selefilik”.³⁹ Hatta geçen yüzyıl başındaki Batı toplumlarının Arap-İslâm coğrafyasındaki sömürgecilik faaliyetlerine karşı değişik ülkelerde, değişik gruplar aracılığı ile verilen ortak tepkinin adı da Selefiliktir. Örneğin Mısır'da Müslüman Kardeşler, Cezayir'de İslâmî Kurtuluş Cephesi, Ürdün'de Hizbu't-Tahrîr ve Hizbu'l-Amel, Tunus'da Hizbu'n-nahda ve Sudan'da el-Cebhetu'l-İslâmiyye el-Kavmiyye bu Selefi gruplar tarafından kurulmuş dini

³⁷ Age. s.13

³⁸ Age. s.20

³⁹ Mohammed Abed al-Jabri, “Democracy Human Rights and Law in Islamic Thought”, Lebanon, London, New York, I.B.Tauris & Co Ltd, 2009, s.67’

ve siyasi örgütlerdir.⁴⁰

Günümüze geldiğinde ise; günümüz Selefilğine dâir yapılan muhtelif yorumları sistematiğeştirmenin zor olduğunu ifade etmek gerekir. Günümüz Selefilği hususunda her ne kadar farklı tasnifler yapılmışsa da, genellikle isimler farklı ama içerikleri aynı olan üçlü bir sınıflandırma karşımıza çıkmaktadır. Birinci grupta, kendilerine Kur'an ve sünneti öğrenmeyi-öğretmeyi ilke edinmiş olan İlmî Selefiyye (*es-Selefiyyetü'l-ilmîyye*) bulunmaktadır. İkinci grupta ise Selefi Hareket (*es-Selefiyyetü'l-harekiyye*) gelir ki bunlar da siyâsete karışan-karışmayan ile, vakıflar, sosyal kulüpler ve birtakım organizasyonlar ile sosyal alanda aktif rol üstlenmiş Selefi hareket mensuplarıdır. Son olarak da Cihâdî Selefiyye (*es-Selefiyyetü'l-cihâdiyye*) gelmektedir. Müslümanlar içerisinde küçük bir azınlığı temsil eden bu grup, adından da anlaşılacağı gibi mücadele yolu olarak silahlı mücadeleyi benimsemektedir.⁴¹ Modern Selefil her ne kadar yukarıdaki şekilde tasnif edilse de bütün Selefi grupların tek amacı, bireysel ve toplumsal (ümme) olarak Selefi Sâlih'in anladığı şekilde Kuran ve sünnet çerçevesinde yaşamaktır.

Saf İslâm çerçevesinde yaşamak ve yaşatmak Selefi düşünce sahiplerini Hz. Muhammed çizgisini tekrar hayata geçirmek, onun dayanışma ruhunu ve mesajını ve buna inananların birlikte hareket edebileceği bir topluluk haline getirmek (*al-velâ*), bunun yanında bidatlere, küfre ve şirke karşı da dışlayıcı (*el-berrâu*), olma konusunda cemaatleştirmiştir. *El-velâ ve'l-berrâu*⁴² doktrini çerçevesinde kapalı ve sıkı bağlarla bir araya gelmiş bu grup, kendilerini birçok bid'at ve günah kabul ettikleri eylemlerden korumaktadır. Söz gelimi; müzik, tiyatro, parfüm, kafe ve diskotek gibi yenilikleri hiçbir şekilde tasvip etmemekte; hayatın her yönüyle Hz. Peygamber dönemindeki şekliyle basit, sade ve gösterişsiz biçimde (püriten) yaşanması gerektiğini savunmaktadırlar.⁴³

Bunun yanında İslâm hukukunda yeni gelişmeler karşısında hüküm oluşturma metotları olan icmâ, kıyas ve içtihadın Selefi düşüncede yeri yoktur. Onlara göre gereken her şey Kitap (Kur'an) ve sünnet ile selefi-sâlih'in hayat pratiklerinde mevcuttur, dolayısıyla geri kalan her şey bid'attır.

Vehhâbî doktrinden ve pratiklerinden farklı olarak Selefil siyâsetten uzak durmuşlardır. Bunu motto haline getirdikleri "*Dinde siyaset yoktur ve*

⁴⁰ Ebu-Rabi, "Contemporary.....", s.66

⁴¹ Omayma Abdel Latif, "Trends in Salafism", Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, Belgium, 2009, s.69

⁴² Detaylı bilgi için bkz: Shaykh Muhammad Saeed al-Qahtani, "Al Wala' Wal Bara' " – According to Salafi Aqeedah, Part 1. (With slight modification), Kashful Shubuh Publications, 1992

⁴³ Moussalli, "Wahhabism....", s.12,13

siyasetin dini yoktur” sloganıyla ifade ederler.⁴⁴ Yine diğer İslâmî grupların aksine Selefilikte “*biat*” kavramı da yoktur. Bütün cemaatlerde, siyâsî ve kültürel organizasyonların tamamında lidere karşı kat’î bir sadakat istenirken Selefiler bu tür bir sadakatin ve biatın kendilerini özellikle partizanlık siyasetinden uzak tutan “*el-velâ ve’l- berrâu*” prensibinden uzaklaşma olarak görmekte ve bunun hizipleşmelere sebep olacağını düşünmektedirler. Selefi mensupları siyâseti reddettikleri gibi siyâsal partileri de yine bid’at olarak görmektedirler. Onlar bu tarz örgütlenmelerin, “*el-velâ ve’l-berrâ’a*” prensibine aykırı duruşları sebebiyle ile Kur’an ve sünnete sadakati değil belli bir ideoloji ve lidere bağlılığı esas almakta olduğunu iddia etmektedirler.⁴⁵ Bu bakış açısı ile en çok eleştirdikleri organizasyon ise Müslüman Kardeşler olmuştur.

Selefi ideolojide bir diğer dikkat çeken nokta da, yöneticiye karşı her hal ve durumda itaat edilmesinin zorunluluğu fikridir. Yönetici bir kez belirlendikten sonra -ki burada yöneticinin belirlenmesinde seçim veya güç fark etmez- kat’î bir itaat beklenmekte ve salık verilmektedir. Lider günahkâr olsa dahî, günahı emretmedikten sonra ona karşı hiçbir başkaldırı hareketi olmamalıdır. Şayet yönetici bir hatanın veya yanlışın içinde ise tasvip edilen şey yalnızca uyarı nitelikli tavsiyelerdir. Bu düşüncenin temelleri, kendisi de despotik liderlerin emri altında yaşayan ve hapiste ölen İbn Teymiyye’ye dayandırılmaktadır.⁴⁶

Selefiler, demokrasiyi ve diğer tüm beşerî kaynaklı ideolojileri tartışmaya dahi açmaksızın reddederek bu konuda diğer İslâmî gruplardan kesin bir çizgide ayrılmaktadırlar. Buna karşın dünya genelinde söz sahibi olan diğer mütedil İslâmî gruplar olarak nitelendirilebileceğimiz Müslüman Kardeşler ve Pakistan menşeli İslâm Cemaati gibi gruplar ise demokrasiyi, şeriate dayalı İslâm devletini kurmak için bir araç olarak görüp siyâsal sürece ve seçimlere katılmaktadırlar.⁴⁷

MISIR’DA SELEFİ HAREKET

Ümeyme Abdüllatif’in sınıflandırdığı çerçevede Mısır’da bulunan Selefi hareketleri de üçlü bir tasnife tabi tutmak mümkündür. İlk olarak İlmi Selefi gruplar içerisinde *Ensasu’s-sünne ve el-Cemaat’s-şerîa* grupları bulunmakta iken, ikinci gruptaki siyâsî yani aktif Selefi gruplar arasında *ed-Da’vetü’Selefiyye*, *Aktivist Selefiler* ve *el-Cemaatü’l- İslâmiyye* sayılabilir. Son olarak “cihat”çı gruplardan söz etmek gerekir ki bunlar da *el-Cihâdü’s-Selefiyye* ve *es-Selefiyyetü’l-medhaliyye* şeklinde

⁴⁴ Latif, “Trends...”, S.73

⁴⁵ Moussalli, “Wahhabism....”, s.15

⁴⁶ Age. s.16

⁴⁷ Age. s.17

adlandırılmaktadır.⁴⁸ Yapılan bu tasnifi Mısır özelinde biraz daha spesifikleştirmemiz mümkündür. Şöyle ki; Mısır'da özellikle Arap Baharı'ndan sonra gelişen olaylar çerçevesinde ilmî Selefi gruplar her ne kadar aktif siyâsete girmemişlerse de siyâsete karşı kesin bir tutum almamışlar ve aktif siyâsetin içinde olanları da yermemişlerdir. Siyâsal Selefi gruplar ise partileşme sürecine girmiş ve seçimlerde tabana seslenmişlerdir. Cihâdî Selefi hareketler de siyâset karşıtı bir tutum içerisine girmişlerdir.

İlmî Selefiyye (es-Selefiyyetü'l-İlmiyye)

Mısırda varlık gösteren ilk ilmî Selefi grup *Cemâatü'l-ensari'l-sünneti'l-muhammediyye* (Ensaru's-sünne) grubudur. 20. yüzyılın başlarında, 1926 yılında Müslüman Kardeşler'den iki yıl önce kurulan bu grup ile birlikte Mısır'da Selefiler sosyal ve kültürel alanlarda boy göstermeye başlamışlardır.⁴⁹ Sonraları Suûdî Arabistan başta olmak üzere İslâm ülkelerinden giderek artan bir şekilde destek görmüş ve hem ilticâ ile, hem de işçi olarak Suûdî Arabistan'a giden Mısırlılar'ın dönüşü ile birlikte Mısır'da Selefi düşüncesine ait yaşam tarzı yerleşmiştir.⁵⁰

Ensaru's-sünne grubu Mısır'ın ikinci büyük şehri olan İskenderiye'yi de içine alan aşağı Mısır'ın delta bölgesinde etkili olmuştur. Kahire'de de alt gruplar ve orta sınıflar arasında etkili olmuş; fakat sûfî tarikatların çok etkin olduğu Luksor, Asyut ve Sev hac şehirlerinin bulunduğu yukarı Mısır bölgelerinde nispeten daha az etkili olmuştur. Arap Baharı'na kadar da Selefiler, bölgesel ve ulusal düzeyde ne merkezî ne de hiyerarşik bir yapılanmaya sahip değillerdi. Ulusal seçimlere katılmamakta, mevcut camilerdeki sohbet halkaları, Mısır'da her tarafta bulunabilen CD ve kitaplar, yayınevleri, TV, internet ve gazeteler gibi kitle iletişim araçları vasıtası ile müntesiplerine ulaşip kendi dîni öğretileri çerçevesinde mensuplarını eğitmeyi amaç edinmişlerdir.⁵¹ Bu grup aynı zamanda, Mübârek döneminde devlet tarafından resmî olarak yasaklanmayan tek Selefi grup olma özelliğine de sahiptir.⁵² Günümüzdeki en meşhur hocaları veya şeyhleri ise İskenderiye'de yaşayan, Türkiye'de de ismi artık çokça duyulan Mansûra'lı Muhammed Hasan'dır.⁵³

⁴⁸ Salah al-Din Hasan, "Haritat al-tayyarat al-salafiyya fi Mısır", 07.03.2011, <http://www.nokhbah.net/vb/showthread.php?t=9288>, son erişim 04.07.2012

⁴⁹ William McCants, "The Lesser of Two Evils: The Salafi. Turn to Party Politics in Egypt", Washington: Saban. Center for Middle East Policy, 2012, s.1

⁵⁰ Jonathan Brown, "Salafis and Sufis in Egypt", The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, December 2011, s.4

⁵¹ Age. s.5

⁵² Ümeyme Abdüllatîf, "es-Selefiyyûn fi Mısır ve's-siyâset". Duha, el-merkez ul-arabiyye lilebhâs ve dirasetes-Siyâset. (Ma'had al-Duha), 2012, s. 5,

⁵³ Amani Maged, "Salafism: The unknown quantity" 12 - 18 May 201, Issue No. 1047,

Bir diğ er ilmî grup ise “*Şeriat Cemaati*” (el-Cem‘iyyetü’ş-şeriyye) grubudur. Şeyh Mahmud Hattâb es-Sübki tarafından 1912 yılında kurulan bu grup, aslında kuruluş itibârî ile Ensaru’s-sünne grubu öncesine dayanır ve bu bakımdan onun öncülü ve habercisi olarak görülür. Halen daha, özellikle fakir bölgelerde Kur’an ve sünnet eğitimine yönelik faaliyetlerine devam eden bu hareket Mısır’ın en etkin Selefi gruplarından biridir. Cemaatin en önemli iki şeyhi, hâli hazırda el-Ezher Üniversitesi’nde öğretim üyeliği yapan Mahmud el-Muhtâr ve Muhammed el-Mehdî’dir. Daha önce yayınladığı *el-İtisâm* dergisi Enver Sedat tarafından yasaklanan bu cemaat, şu sıralar, son yıllarda politik olaylara da yer veren *et-Tibyan* mecmuasını yayınlamaktadır.⁵⁴

Selefi Hareket (es-Selefiyyetü’l-harekiyye)

Mısır’da bu ketegorige etkin olarak gösterebileceğimiz en büyük grup şüphesiz “*ed-Da’vetü’s-Selefiyye*”; bir diğ er ifade ile “*Selefi Davet*” grubudur. Bu grup aslında 1970’li yılların İslâmcı rüzgarının etkisi ile İskenderiye Üniversitesi’nin özellikle tıp fakültesi öğrencileri tarafından kurulmuş bir Selefi örgüttür. İlk liderleri Muhammed Abdülfettah olan bu grup, Müslüman Kardeşler’in üniversitedeki baskın pozisyonunu kırmış ve kendisini “Selefi Okulu”⁵⁵ veya “İskenderiye Okulu”⁵⁶ olarak adlandırmıştır. 1985 yılından itibaren bu hareket mensupları kendilerini “Selefi Davet” olarak adlandırarak günümüze kadar gelmişlerdir. Kendilerine ait “Furkan Yayınevi” ve günlük gazeteleri “Davetin Sesi”(Savtü’d-Da’vet) ile Mısır’da etkinliklerini sürdürmektedirler.⁵⁷ “Selefi Davet” grubunun en etkin vaizleri arasında Muhammed İsmail el-Mukaddem, Ahmed Ferid, Muhammed Abdülfettâh, Yâsir Burhâmî, Ahmed Hatîbe, Saîd Abdülazîm, Abdülmün‘im el- Şehhât, Mahmud Abdülhamîd ve Şeyh Abdülfettah Ebû İdrîs sayılabilir. Bunların yanında bu grup 2011 yılı Mart ayında yaptığı bir seçimle kurumsallaşmış ve başkanlığına Şeyh Abdülfettâh’ı getirmiştir.⁵⁸

Diğ er bir Selefi hareket grubu ise uluslararası literatürde “aktivist Selefiler” olarak adlandırılan ve özellikle Kahire’de etkin olan “*Adalet Grubu*” (el-Adl)’dur.⁵⁹ Bu hareket de *Selefi Davet* grubu gibi 1970’li

⁵⁴ <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1047/eg40.htm>, En son erişim 24.05.2012,

⁵⁴ Maged, “Salafism: The unknown quantity”

⁵⁵ Omar Ashour, “Egypt’s Salafi Challenge, Project Syndicate”, 04.01.2012,

<http://www.projectsyndicate.org/print/egypt-s-salafi-challenge>, en son erişim, 04.04.2012

⁵⁶ Abdüllatif, “es-Selefiyyün.....”, s.12

⁵⁷ Ashour, “Egypt’s Salafi Challenge”

⁵⁸ Muhammed Ali Unz, “fi evveli İntihâbât li-İhtiyâri gıyâdeti’d-da’veti’s-Selefiyye Ebû İdrîs reîsen ve Burhâmî ve Abdülazîm nâibeyn”02.07.2011, <http://www.ahram.org.eg/Print.aspx?ID=86919>, en son erişim, 12.05.2012

⁵⁹ Maged, Salafism: The unknown quantity

yıllarda, Kahire'nin Şubra bölgesinde etkinlik kazanmaya başlamıştır. *Selefi Davet* grubu ile çok benzerlik göstermesine rağmen belki de etkin oldukları bölgelerin siyâsal ve sosyal koşullarının da etkisi ile bu grup mensupları siyâsal iktidarı eleştirmede daha cesur davranmışlar ve liderin şeriate (İslâm dininin kurallarını) uygun davranmaması halinde, açıkça onu tekfîr etmekten çekinmemişlerdir.⁶⁰

Selefi hareket grubu içerisinde değerlendireceğimiz son Selefi grup “*İslâmî Cemaat*” (el-Cemâatü'l-İslâmiyye) hareketidir. Bu grup özellikle yukarı Mısır olarak adlandırılan bölgede Müslüman Kardeşler'in içinden kopan kişilerce oluşturulmuş bir cemaattir. 1970'li yıllarda, Asyut şehrinde ezan saatlerinde eğitime ara verilmesi ve alkolün yasaklanması için gösteriler düzenleyerek adlarından sıkça söz ettirmişlerdir. Üniversite öğrencileri arasında da popüleritesinin artması ile zamanla organizasyona dönüşmüşler ve “*el-Cemâatü'l-İslâmiyye*” adını almışlardır. Enver Sedat suikasti başta olmak üzere daha sonraları özellikle turist saldırılarından sorumlu tutulan bu cemaatin pek çok mensubu hapse atılmıştır.⁶¹

Cihâdî Selefiler (es-Selefiyyetü'l-cihâdiyye)

Bu grup içinde mütalaa edebilecek ilk hareket, Tükçe'de “*Medhalî Selefilîği*” olarak ifade edebileceğimiz “*es-Selefiyyetü'l-Medhalîyye*” hareketidir. Bu grubun hareket fikri ve ismi, köken olarak Suûdî Arabistan'a dayanmaktadır. İsmi, hareketin en önemli şeyhi olan İbn Hâdi el-Medhalî'den almıştır. Grup ayrıca kurucusu olarak kabul edilen Etiyopyalı Muhammed Emin el-Câmî'ye atfen “*el-Câmîyye*” olarak da adlandırılır. Bu hareket, 1991 yılındaki Suûdî Arabistan'ın Kuveyt'i Irak işgalinden kurtarma operasyonu olarak bilinen Birinci Körfez Savaşı'nda, Suûd'un topraklarını yabancı askerlerin konuşlanması için açmasına karşı bir tepki olarak doğmuştur. Hareketin etkin önderleri (şeyhleri) arasında Mahmud Lütî Âmir, Usame el-Kussi, Muhammed Saîd Raslan, Talat Zehran, Ebûbekir Mâhir b. Atiyye, Cemâl Abdurrahman, Ali Haşîş, Abdulazîm Bedevi sayılabilir.⁶²

Mübarek Sonrası Dönem

Bilindiği üzere son zamanlarda Tunus'ta başlayıp kısa sürede neredeyse tüm Arap coğrafyasına yayılan toplumsal hareketler bölgenin özellikle siyâsal yapısında köklü değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur.

⁶⁰ “Salafi Groups in Egypt”, Islamopedia Online, <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt> 24.06.2012

⁶¹ Hisham Mubarak, “What Does the Gama'a Islamiyya want”, An Interview with Tal'at Fu'ad Qasim,” Middle East Report, (January-March 1996)

⁶² Hasan, “Haritat al-tayyarat al-salafiyya fi Mısır”

Bölgeyi sarsan devrim sürecinin en çok etkilediği ülkelerin başında ise Mısır gelmektedir. Bu ülkedeki “Tahrir devrimi” ile birlikte 25 Ocak 2011 itibariyle Hüsnü Mübârek’in otuz yıllık iktidarı sona ermiştir. Mısır’ın ilk demokratik seçimlerine diğer siyâsi partiler ile birlikte İslamcı gruplardan Müslüman Kardeşler ve Selefilere de katılmışlar ve seçimlerden sırasıyla birinci ve ikinci büyük parti olarak çıkmışlardır. Asırlardır geleneksel olarak her türlü siyâsal faaliyete karşı olan ve özellikle günümüz siyâsal partilerinin yarıştığı parlamenter demokrasiyi küfür ile eşdeğer tutan Selefi grupları seçime sokan güç ve motivasyon nedir? Demokratik rekabet koşullarında seçime girmeyi hangi argümanlarla meşrulaştırmaktadırlar? Selefi öğreti geleneği ve tarihsel misyonu düşünüldüğünde bu sorulara verilecek cevaplar, Ortadoğu bağlamında islam-demokrasi ilişkisinin geleceğini anlamak için önemli ip uçları sağlayacaktır.

DEVİRİM SÜRECİNDE SELEFİLER

Selefilere 25 Ocak 2011’de Tahrir meydanında başlayan Mübârek karşıtı kitlesel gösteriler karşısında nasıl tavır alacaklarını büyük ölçüde İskenderiye’den yayınlanan fetvalar belirlemiştir. İlk başlarda gösterilere katılım klasik Selefi görüşe uygun olarak “yöneticiye karşı isyan dinen caiz değildir” fetvâsıyla reddedilmiştir. Selefilere kamuya yönelik, 29 Ocak 2011 tarihli açıktan yayınlanan ilk fetvası halk hareketinin başlamasından dört gün sonradır. Bu fetva, müslümanları bireysel ve kamusal mülklerin korunmasına yönelik ihtiyatlı davranmaya çağırmakta ve hırsızlık, yağma ve sabotaj gibi kargaşa yaratacak tavrılardan uzak durmaları için bir uyarı niteliği taşımaktadır.⁶³ Ayrıca Suûdî kaynaklı el-Arabiyye televizyonuna verilen bir diğer mülakatta da Tahrir meydanında bulunmanın haram olduğu konusunda hararetle bir konuşma yapılmıştır.⁶⁴

31 Ocak tarihinde yayınlanan ikinci fetvaları ise daha sonra aynı başlık altında birer gün ara ile tekrar yayınlanmıştır. Vaaz niteliğinde olan bu fetvâlar ile Müslümanların siyâsetten uzak durmaları tavsiye edilmiş, ayrıca şiddete karışan, kamu mallarına ve bireysel mülklere saldıran Müslümanlara verilecek cezalar belirtilmiştir.⁶⁵ 1 Şubat 2011 tarihli aynı başlıklı fetvânın ikinci nüshasında ise artık siyâsal tartışmalara müdâhil olduklarını açıklamışlardır. Bu fetvâda siyâsete dâir tavırlarının değişmesinin kaçınılmaz bir zaruret olduğu ve ülkeyi anarşik durumun eşliğine getirenlerin siyâsî arenada artık devam edemeyeceği ifade edilmiştir. Bunun yanında siyâsal

⁶³ www.youtube.com/watch?v=SXud_8dcfsc; Abdüllatîf, es-Selefiyyûn....., s.3;

⁶⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=Lr-vGYc13QY&feature=related>, en son erişim, 22.09.2012

⁶⁵ Yâsir Burhâmî, “Mevkîfü’l-dâ’veti’s-Selefiyye fi muâleceti’l-mevkîfi’r-râhin”, 31.01.2011
<http://www.anasalfy.com/play.php?catsmktba=23939> en son erişim, 05.06.2012

partilerin yekvücut olamadığı ve lidersiz devam eden gösterilerin şiddet, kan ve hukukun yok sayılması gibi ciddi sonuçlar doğurabileceğinin altı çizilmiştir. Selefi hareketin isteklerini de yorumlayan bu fetvâ, toplumsal harekete katılan gençlerin talepleri olarak, ülkeyi özgür seçimlere götürecek bir geçiş dönemine olan ihtiyacı, acil olarak baskıların ve keyfî tutuklamaların durdurulmasını, eğitim reformunu, basın özgürlüğünü ve Müslüman kesimi hedef alan olağanüstü kanunların kaldırılmasını talep etmekteydi.⁶⁶ Mısır'da durum böyle olmasına karşın, diğer ülkelerdeki Selefi liderler ve özellikle de Suûdi yönetimi, yaşanan olaylara eleştirel bakarak yayınladıkları fetvâlarda, lidere karşı isyan hareketinin İslâm'da yerinin olmadığından bahisle Mısır'da hâli hazırda yaşananların siyasi isyan olduğu ve dolayısıyla bunun dînen yasak olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁷

Tüm bu yaşananların akabinde İskenderiye'de bir Selefi kongresi düzenlenmiş ve burada ülkenin önemli ve zor bir târihî süreçten geçtiği, bu süreçte Mısır'ın İslâmî karakterinin korunacağı ve buna aykırı her türlü hareketin kabul edilemez olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bütün taraflara, anayasanın, devletin dini İslâm, dili Arapça ve hukukun öncelikli kaynağının Şeriat hukuku olduğuna vurgu yapan 2. maddesinin korunması çağrısında bulunulmuştur. Burada ilginç olan, bu dönemde devam etmekte olan ve tüm ülkeye yayılmış bulunan gösterilerle ilgili olarak hiçbir şey söylenmemiş olmasıdır.⁶⁸ Bu nedenledir ki, bu toplantı sonrası Selefi şeyhlerinden Muhammet İsmail'in yukarıda zikredilen hususlara dâir kongrede verdiği beyanın yapılan gösterilere destek niteliği olarak anlaşılması için Yâsir Burhâmî bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.⁶⁹

Mübârek'in iktidardan çekilme kararından sonra özellikle liberal ve seküler kesimler ülkede yaşanan şiddet olaylarının sorumlusu olarak Selefi grupları hedef göstermişler ve bu grupların ülkenin özgürleştirilmesinin önündeki yegâne engel olduğunu dile getirmişlerdir. Daha önce Mısır'ın BM nezdinde temsilciliğini yapmış ve Nobel Barış ödülü sahibi de olan Muhammed el-Barâdeî⁷⁰ gibi ülkedeki bazı siyasi liderler de Selefilerin ülke geleceği için endişe uyandırdığını belirtmişlerdir.⁷¹ Böylece Selefilik, artık

⁶⁶ Muhammed İsmail,el-Mukaddem, "Beyânü'd-da'veti's-Selefiyyeti's-sânî havle muâleceti'l-mevkifi'r-râhin", 02.02.2011, <http://www.anasalafy.com/play.php?catsmktba=23943>, en son erişim, 06.06.2012

⁶⁷ Brown, "Salafis...", s.6

⁶⁸ Abdüllatîf, "es-Selefiyyûn.....", s. 4

⁶⁹ Age. s.5

⁷⁰ Ramazan Yıldırım, Tarık Abdulcelil, "Mısırdaki Siyasi Aktörler, Partiler ve dini hareketler ve Medya", Ankara, SETA Vakfı yayımları, 2012, s.23

⁷¹ Jason Athanasiadis, "Rise of Salafism in political sphere is muffled by media", 11.05.2011, <http://www.thenational.ae/thenationalconversation/comment/rise-of-salafism-in-political-sphere-is-muffled-by-media>, en son erişim, 06.04.2012

ülke içinde mezhepçiliği körüklemek, ülke bütünlüğünü tehlikeye düşürmek ve ülkenin barış içinde yaşamasının önündeki en büyük engel olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Buna karşılık kendi amaçlarının sadece devrim sayesinde kazandıkları özgürlükçü ortamı kullanmak olduğunu belirten Selefi yanlısı gruplar ve şeyhler, kendi mensuplarının güvenlik baskıları ve gaddarca davranışlarına maruz kaldıklarından şikâyet etmekteydiler. Ayrıca hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda, yaşanan tüm sorunların kaynağı olarak kendilerinin gösterilmesi ve toplumsal olaylara katılmada korkak oldukları şeklinde yaratılan Selefi imajı ile kendilerinin haksız bir şekilde günah keçisi haline getirilmesinden rahatsızlık duyduklarını açıklıyorlardı. Selefiler gerek siyasette tecrübe sahibi olmamalarının gerekse de uzun yıllar boyunca toplumun diğer aktörleriyle etkileşim konusunda yetersiz kaldıklarının bilincinde olduklarını, bunun da mensupları için bireysel hata yapma riskini artırdığını fakat bunların tüm Selefiler için söz konusu olmayacağını belirtmişlerdir.⁷²

Selefi grupların bu ilk dönem tecrübesizlikleri, daha organize şekilde hareket etme ve verilen mesajların daha bilinçli algılanmasına yönelik çabalarının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde öne çıkan liderlerden birisi olan Abdülmün'im eş-Şehhât, Selefi şeyhleri arasında ilk defa bir parti oluşumundan söz eden kişi olmuştur.⁷³ Ona göre, ideal olan, bir İslâm devletinin Mısır topraklarında hüküm sürmesidir; fakat bu olası değilse, tekrar keyfi ve yozlaşmış yönetimlere dönmek ve onlara engel olabilmek için seküler siyasete müdahil olmak kaçınılmazdır.⁷⁴

Ne var ki, Mısır'da bu amaç doğrultusunda örgütlenmeye başlayan Selefi gruplar birlikte hareket edememiş ve birçok siyâsî parti ortaya çıkmıştır. Bunlardan yalnızca üçü seçimlere girebilme hakkına sahip olabilmiştir. İçlerinden en büyüğü olan en-*Nûr* partisi, İskenderiye'deki "*Selefi Davef*" grubunun bir uzantısıdır.⁷⁵ Diğerleri ise "*Selefi Hareket*"in bir uzantısı olan "*el-Fâdila*" ve sonraları kurulan "*el-Asâla*" partisidir.⁷⁶ Son olarak "*İslâmî Cemaat*"in kolu olan "*İnşâ ve İnkişaf Partisi*" de Mısır'daki Selefilerin kudukları siyasi örgütlerdir.

⁷² Abdüllatif, "es-Selefiyyûn.....", s. 5-6

⁷³ Brown, "Salafis...", s. 7

⁷⁴ Hamdi Debs, "İnkisâmu Selefi havle'l-indimâmi li'Ahzâb ve'l-müşâreke fi'l-intihâbât", 22.05.2011, www.almazryalyoum.com/node/447571, en son erişim, 07.07.2012

⁷⁵ "Al-Nour Party", <http://www.jadaliyya.com/pages/index/3171/al-nour-party>, en son erişim, 14.06.2012

⁷⁶ Essam al-Sharif, "Salafism in Egypt: The Example of the Asala Party in Warraq, Cairo", 01.05.2011, <http://asenseofbelonging.org/2012/05/01/salafism-in-egypt-the-example-of-the-asala-party-in-warraq-cairo/> en son erişim, 17.07.2012

Selefilere ve Siyasal Katılım

Selefilere politik arenada boy göstermeleri ile birlikte birçok senaryo üretilmeye başlanmıştır. Bazı yazarlar siyasette Selefî hareketin yükselişini, önceki dönemdeki Mübârek rejiminin aşırı baskılarına bağlamakta ve bu durumun, Mübârek'in devlet başkanlığından düşürülmesi sonucunda ülkede oluşan demokratik siyasi havanın yarattığı atmosferin bir sinerjisi olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bunlar Selefilere siyasal tecrübesizlikleri ve daha önceden kamusal olaylara karşı ilgisizlikleri sebebiyle ileride ortaya çıkacak siyasal sorunların üstesinden gelemeyeceklerini; dolayısıyla oluşacak siyasal baskı ile politik sahneden uzaklaşacaklarını iddia etmektedirler. Diğer taraftan Mısır'da her üç kişiden birisine etki edebilen Selefilere, ülkenin kaderinde önemli roller oynayacak yeni ve kalıcı bir siyasi aktör olarak görenler de vardır.⁷⁷

Aslında Selefilere siyasete olan ilgileri yeni bir olay değildir. Geçmiş Selefî şeyhlerinin fetvâlarına ve makalelerine bakıldığında siyasete girmemelerine rağmen doğru şartların sağlanması durumunda siyasete açık kapı bırakılmıştır. Nitekim *Selefî Davet* hareketi şeyhlerinden Muhammed İsmail el-Mukaddem, 2005'te, İslâmî bir adayın parlamentoda desteklenip desteklenmemesi hususunda ortaya çıkan tartışmaya dâir yazdığı bir yazıda, mevcut sistemin İslâmî usûllere göre değil, demokratik prensipler doğrultusunda kurulmuş olduğunu, bu nedenle hareket mensuplarının oylamalardan kaçınması gerektiğini belirtmiştir. Akabinde ise İslâmî bir aday ile İslâmî olmayan bir aday karşı karşıya geldiğinde, İslâmî adayın kazanmasından duyacağı memnuniyeti belirtmekle birlikte, böyle bir adayın girdiği mecliste reformlar için uğraşması gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁸

Buna karşın *Selefî Davet* grubunun belki de en karizmatik şeyhlerinden olan Yâsir Burhâmî, 2007 yılında yayınladığı yazıda İslâm düşüncesinde siyasete ile dinin birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğundan bahsederek, bu açıdan bakıldığı takdirde Selefilere siyasete müdâhil olmama noktasındaki önceki anlayışlarının aslında ne kadar yanlış olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Suûdî imamlarından Abdülaziz b. Ba'z'a atıfla, siyasete ve dini ayırmaya çalışmanın kâfir hükmünde olduğunu zikretmiştir. Burada Burhâmî, laikleri ve seküler düşünceye sahip kişileri, din ile siyasete birbirinden ayırmaya çalışmakla itham etmektedir. Bu çerçevede, Selefilere siyasete dışı bir tutum takınmalarındaki sâikin "tasvip edilmeyen sistemler"

⁷⁷ Büsnet Zeynüddin, el-Barâdeî: es-Selefiyyûn "Muklikûn" Ekser mine'l-ihvân li-ennehum yu'sirüne alâ sülûsi's-ş-a'b, 01.05.211, <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=295392&IssueID=2122>, en son erişim, 28.07.2012

⁷⁸ Ali Abdülâl, "Bâhis fi şüûni'l-harekâti'l-İslâmiyye", 14.03.2012, <http://ali-abdelal.maktoobblog.com/1236493> son erişim: 26.08.2012

olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında siyâsal sistemlere müdâhil olan İslâmî grupların ancak İslâmî prensiplerden verdikleri tavizlerle ayakta kalabildiklerini bu nedenle Selefilerin bu prensipleri yaşatma uğruna siyâset dışı bir tutum sergilediklerini belirtmiştir.⁷⁹

Abdülün'im eş-Şehhât ise 2008 yılında yazdığı bir yazıda benzer konulara temas ederek uygun şartların bulunmadığı ortamlarda siyâset yapmanın müslümanlar açısından câiz olmayacağı vurgusunu yapmaktadır. Ona göre iktidar ve onu şekillendiren mekanizma, Selefi düşünce yapısında çok geniş bir yer tutmaktadır. Ne var ki, demokrasi, laiklik ve uluslararası hukuku kabul eden İslâmcılar (Türkiye örneği gibi) iktidarı doğru bir şekilde kullanamamaktadırlar. Zira İslâmcılar, çoğu vaktini kemikleşmiş etik problemleri bu tür İslâmî olmayan sistemlerde düzenlemekle geçirmektedirler Hâlbuki devlet yönetiminin problem çözmekten ziyade hayatın tüm yönlerine bakan geniş bir anlamı vardır.⁸⁰

Yukarıda zikredilen Selefi şeyhlerinin görüşlerinden anlaşıldığı üzere Selefiler temelde siyâset ve siyâsal katılım karşıtı değillerdir. Onlar, içinde buldukları siyâsal sistemin kendi düşünce yapılarındaki meşrûluğuna göre hareket etmektedirler. Nitekim Mısır'daki Selefilerin siyâsal sisteme angaje olmak için 2012'nin Şubat ayında yayınladıkları bir beyannâmede belli şartları ileri sürmeleri bunu göstermektedir.⁸¹ Bu beyannâmede zikredilen şartlar şunlardır:

- Ülkeyi serbest ve özgür seçimlere götürecek hakiki bir geçiş döneminin sağlanması,
- Olağanüstü hal kanunlarının kaldırılması, baskı ve şiddetin durdurulması ve keyfi tutuklamaların yasaklanması,
- Eğitim reformu yapılması, rüşvet ve yozlaşmışlıkla mücadele edilmesi ve İslâmcılara karşı yürütülen güvenlik soruşturmalarının durdurulması.

Mısır'da, yukarıda zikredilen şartların sağlanmış olması demek, Selefi âlimlerin siyâset yapmak için istedikleri elverişli ortamın sağlandığı anlamını taşıyordu. Nitekim istedikleri ortam gerçekleşmeye başladıktan sonra Selefiler meydanlara inerek mitingler düzenlemeye başlamışlardır.

Selefiler Mübârek sonrası dönemde ilk siyâsal kampanyalarını anayasa referandumu öncesinde gerçekleştirmişlerdir. Mısır'da başlattıkları kampanyada “*Mısır'ın İslâmî kimliğini Koru*” sloganıyla tüm sokaklarda hatta

⁷⁹ Yâsir, Burhâmî, “el-Müşâreketü's-siyâsiyye ve mevâzinü'l-kuvâ”, 20.03.2007, <http://www.salafvoice.com/article.php?a=664>, en son erişim, 22.08.2012

⁸⁰ Abdülün'im eş-Şahat, “es-Siyâse...Mâ ne'tî min-hâ ve mâ nezirrü”, 08.03.2008, <http://www.salafvoice.com/article.php?a=2265>, en son erişim 14.06.2012

⁸¹ Abdüllatif, “es-Selefiyyün.....”, s.7-8

internet ortamında siyâsal sürece doğrudan müdâhil olmaya başlamışlar; referandum sonuçlarının açıklanmasının akabinde 22 Mart 2011’de İskenderiye’de yayınlanan beyanname ile resmî olarak ilk defa siyâsal sürece katılacaklarını ilan etmişlerdir.⁸² Bu pozisyon değişikliği ile alakalı olarak sorulan soruları yanıtlayan Şeyh Yâsir Burhâmî, Mübarek döneminde yaşanan ve sonucu önceden belli olan seçimlerden farklı olarak herkesin düşüncesini hür bir şekilde ifade edebildiği bu geniş özgürlük ortamının kendi pozisyonlarını değiştirdiğini ifade etmiştir.⁸³

MISIR’DA SELEFİ PARTİLER

Selefilere siyâsal alanda örgütlenirken tek bir çatı altında buluşmamış, her bir cemaat kendi partisini kurma yoluna gitmiştir. Buna rağmen yapılan seçimlere “İslâmî Blok” adı altında bir ittifak ile girmişlerdir. Ortaya çıkan partiler ise şunlardır:

En-Nûr Partisi

En-Nûr Partisi Mısır’da 25 Ocak Tahrir devriminin ardından Haziran ayında kurulmuştur. Mısır’ın resmi kayıtlı üç Selefi partisinden en büyüğü olma özelliğine sahip olan bu parti *Selefi Da’vet* cemaatinin siyâsi kanadını temsil etmektedir. Parti en büyük amacını, “İslâmî değerler ışığında ülke idaresindeki mevcut büyük yozlaşmışlık ile mücadele etmek” olarak açıklamıştır.⁸⁴

Partinin başkanlığına Dr. Emad Abdülgaffûr getirilmiş, kendisi 10 Eylül 2011’de gerçekleşen ilk parti kongresinde yaptığı açıklamalarda, Mısır’da yapılması gereken eğitim reformu ile Mısır’ın değişmemesi gereken İslâmî özelliklerine vurgu yapmış ve kendilerinin bunları hayata geçirmek uğruna Mısır’a hizmet etmek istediklerini, seçimlerin insanların iradelerini özgürce ortaya koyabilecekleri bir ortamda gerçekleşeceğini ve bununla birlikte Mısır toplumunun arzulanan İslâmî kimlik ve kültüre uyum sağlayacağını belirtmiştir.⁸⁵ Yapılan seçimlere el-Asâla ve İnşâ ve İnkişaf partisi ile birlikte en-Nûr önderliğinde, “Mısır İçin İttifak” adında, Batılı kaynaklarda “İslâmî Blok” şeklinde adlandırılan bir ittifak ile girmişler ve yaklaşık %25’lik bir oy oranına ulaşmışlardır.⁸⁶ İttifak içerisindeki partilerden el-Asâla Kahire bölgesinde yoğunlaşırken İnşâ ve İnkişaf Partisi, Yukarı

⁸² Age., s.8

⁸³ Age., s.17

⁸⁴ <http://www.alnourparty.org/> en son erişim, 01.10.2012

⁸⁵ <http://www.alnourparty.org/nodes/view/type:lastnews/slug:KfrSheakhWord>, en son erişim, 15.08.2012

⁸⁶ Aya Batrawy, “Egypt's Islamists win 75 percent of parliament”, 22.01.2012, <http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/10053165>, en son erişim, 22.02.2012

Mısır bölgesinde faaliyetlerine ağırlık vererek seçimde maksimum sandalye sayısına ulaşmak için gayret sarf etmişlerdir.⁸⁷

En-Nûr partisi yapılan başkanlık seçimlerinde aday olarak destekledikleri Ebû İsmail'in veto edilmesinin ardından⁸⁸ İskenderiye'de kendi aralarında yaptıkları kapalı oylamada 74 oy alan ve kendisi daha önceden Müslüman Kardeşler üyesi olan⁸⁹ Abdulmün'im Ebu'l-fütûh'u destekleme kararı almıştır. Mevcut devlet başkanı Muhammed Mursi ise yapılan parti içi oylamada 30 oy alarak seçimden önce en-Nûr partisinin desteğini alamamıştır. Bir diğer aday Uluslararası Müslüman Alimler Birliği eski Genel Sekreteri Muhammed Selim el-A'vâ⁹⁰ ise bir oy alarak yapılan oylamada destek bulamamıştır.⁹¹ El-Fütûh'un ilk turda elenmesinin ardından ikinci turda en-Nûr ve diğer Selefi partiler Muhammed Mürsî'yi destekleyerek onun kazanmasını sağlamışlardır. Zira diğer aday Ahmet Şefik Mübârek, döneminin son başbakanıydı ve seküler yapıları destekleyeceği bilinmekte idi.⁹²

Partinin uluslararası politikada takındığı tavır veya takip edeceği politika partinin yayınlanan programında çok kısa olarak ele alınmıştır. Parti programında Mısır'ın bölgesel ve uluslararası platformlarda sahip olduğu kilit rollere dikkat çekilerek bu alanlardaki ilişkilerin geliştirileceğine vurgu yapılmaktadır. Programda Filistinliler'in durumu ve Mısır-İsrail ilişkilerinin geleceği ile alakalı olarak herhangi bir konuya değinilmemektedir.⁹³ Bunun yanında en-Nûr partisi sözcüsü Nâdir Bakkar, İsrail ile Mısır arasında yapılmış olunan Camp David anlaşmasının hükmünü, kendilerinin veya İslamcı partilerin iştirâk edeceği bir koalisyonda yapılacak olan referandum ile

⁸⁷ Muhammed Ebû Daîf, Ahmed Hasen, "Hizbu'n-nûr yünâfisü alâ %90 mine'l-makâid ve'l-cemâatü fi's-saîd", 16.10.2011, <http://www.masrawy.com/News/Egypt/Politics/2011/october/16/4515534.aspx>, en son erişim, 07.08.2012

⁸⁸ Aljazeera, "Egypt bars 10 candidates from election", 15.04.2012, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/04/2012414185229419379.html>, en son erişim 05.07.2012

⁸⁹ Stephan Roll, Islamistische Akteure in Agypten: Pragmatismus als Leitmotiv nach dem Sturz Mubaraks, der. Sigrid Faath, Islamische Akteure in Nordafrika, Berlin, Konrad Adenauer Stiftung, 2012, s.49

⁹⁰ Yıldırım/Abdulcelil, age., s.26

⁹¹ Egyptian Chronicles: Presidential Elections 2012 : The official Islamist vote leans to Towards Abu El Fotoh, 30.04.2012, <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2012/04/presidential-elections-2012-official.html>, en son erişim, 12.08.2012

⁹² Sarah el-Sırgany, "Salafis forecast unified vote", 13.06.2012, <http://egyptmonocle.com/EMonocle/salafis-forecast-unified-comeback-2/>, en son erişim, 26.09.2012

⁹³ "Bernâmicü's-siyâseti'l-hâriciyye", http://www.alnourparty.org/page/program_foreign_policy, en son erişim, 05.07.2012

ortadan kaldıracaklarını beyan etmiştir.⁹⁴

Parti başkanı Abdülğaffûr devletin yapısı ile alakalı olarak, partisinin dinin devlet işlerinden soyutlandığı seküler sisteme karşı olduğunu fakat demokrasinin, hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının savunucusu olacağını belirtmiştir. Bunun yanında kendilerinin kesinlikle bir İslam devleti istemediklerini fakat insanların dinden kopuk olmamaları gerektiğini de savundukları için “Devletin dini İslam’dır” diyen ve bunu garanti altına alan Mısır anayasasının ikinci maddesinin kesinlikle korunması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadırlar.⁹⁵

2012 yılının ortaları ile birlikte parti içersinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. Çıkan bu görüş ayrılıklarında ön plana çıkan iki grubun birincisi siyasal parti kanadı diğeri ise Partinin içinden çıktığı “Selefi Dava” mensuplarıdır. Görüş ayrılığı yaratan en önemli tartışma konusu ise IMF’den alınacak olan kredinin haram olup olmadığıydı. Mayıs ayında parlamentoda yapılan oylamada parti üyeleri red oyu kullanmışlarsa da, Ağustos ayındaki görüşmelerde parti içinde sert tartışmalar yaşanmıştır. “Selefi Dava” cemaatinin etkin isimlerinden Yasir Burhami alınacak IMF kredisinin dini açıdan bir sorun çıkarmayacağını ve ödenecek olan %1,1’lik faiz oranının da haram olarak görülemeyeceğini; zira bunun dosya masrafı olarak kabul edilebilecek kadar cüzi bir miktar olduğunu ve bu çerçevede alınan kredinin bir hibe olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık partinin yürütücü kadrosundan Yunus Mahyûn’u ise IMF’den alınacak her türlü kredinin haram hükmünde olduğunu açıklamıştır.⁹⁶

Parti içersinde yaşanan diğeri bir ayrılık noktası ise yeni anayasadır. Anayasa hazırlıkları sürerken kurucu mecliste Mısır devletinin “sivil devlet” mi yoksa “dini devlet” mi olduğu tartışılmıştır. Parti başkanı Dr. Emad Abdülğaffûr sivil devlet kavramının Mısır’a seküler bir ruhun dayatması olacağını ve bunun kendileri açısından kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Yusri Hamad ise burada kast edilen şeyin askeri olmayan manasındaki sivillliği ifade ettiğini savunmuş; ancak bu konuda Parti içersinde bir konsensus sağlanamamıştır. Genel olarak üst düzey parti yönetimi olayı devletin İslami karakterine bir saldırı olarak algılamıştır⁹⁷.

⁹⁴ Ahmed, Sabri, “Hizbu’n-nûr bi’l-İskenderiyye: Se-natrahu “Camp David” ala’ş-şa’bi li’l-İstiftâ’ izâ vasalna’l-Hüküm”,06.07.2011, <http://gate.ahram.org.eg/News/91111.aspx>, en son erişim, 15.09.2012

⁹⁵ Sherif Tarek, “Q&A: Emad El-Din Abdel Ghafour, Chairman of the Salafist Al-Nour Party”, 12.12.2011, http://www.jadaliyya.com/pages/index/3497/qanda_emad-el-din-abdel-ghafour-chair, En son erişim, 21.08.2012

⁹⁶ Salafî Dawah vice president says IMF loan permissible in Islam, 27.08.2012, <http://www.egyptindependent.com/news/salafi-dawah-vice-president-says-imf-loan-permissible-islam>, en son erişim, 10.11.2012

⁹⁷ Rana Muhammad Taha, Salafis split over constitution, 03.07.2012,

Yaşanan bu fikir ayrılıklarının akabinde partinin merkez yürütme kurulu 2012'nin Ekim ayında Parti başkanı Dr. Emad Abdülgaffûr'u liderlikten azletmiştir. İlginçtir ki Başkan ve diğer azledilen üyeler Mübarek dönemi ile olan bağlantıları gerekçe gösterilerek partiden uzaklaştırılmışlardır.⁹⁸ Parti başkanlığına 2013 yılı başında Yunus Mahyûn'u getirilmiştir.⁹⁹

El-Fâdıla Partisi

Aktivist Selefi akımının siyasi kanadı olarak kurulan *Fâdıla Partisi* "adalet ve eşitlik" mottosu ile kendi liderliğinde tekrar İslâmî prensiplere dönüş iddiasını taşıyarak kurulmuş bir partidir. Kurucusu daha önce idârî görevlerde de bulunmuş olan Dr. Âdil Abdülmaksud Affî'dir. Parti ana prensiplerini 24 Mart 2011'de "*Ene Müslim*" sitesinden yayınladığı "*Mısır'da ilk meşru Selefi siyâsi proje*" başlığı altındaki bir bildiri ile duyurmuştur.¹⁰⁰ Bu bildiride Partinin önem verdiği noktalardan öne çıkan maddeleri şunlardır:

1. Yeni yapılacak İslâmî anayasa hükümleri uyarınca toplumun temel öğeleri ve sivil kurumlarının restorasyonun desteklenmesi,
2. Mısırın Arap-İslam dünyasında geçmişte sahip olduğu öncü rolün tekrar geri kazanılması,
3. Mısır toplumunda adaletin ve bireyler arasındaki refahın eşit dağılımının sağlanması,
4. Teşvik politikaları ile toplum içerisinde sosyal dayanışmanın kurumsallaştırılması,
5. Manevi değerlerin korunması koşulu ile medya özgürlüğünün sağlanması,
6. Filistin davasında Mısırın tüm gücü ile Filistin halkını desteklemesi ve başkenti Kudüs olan bağımsız Filistin devletinin kurulmasının sağlanması.

El-Fâdıla Partisi, yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde parti içerisinde yapılan toplantının ardından kendisi Selefi bir avukat olan Hâzım Sâlih Ebû İsmail'i destekleme kararı almıştır.¹⁰¹ Daha sonra diğer Selefi partiler

<http://dailynewsegypt.com/2012/07/03/salafis-split-over-constitution/> en son erişim, 13.12.2012

⁹⁸ Ahmed Aboul Enein, Nour Party standoff, 26.09.2012,

<http://dailynewsegypt.com/2012/09/26/nour-party-standoff/>, en son erişim, 20.12.2012

⁹⁹ "Nour Party names Younis Makhyoun new chief", 09.01.2013,

<http://www.egyptindependent.com/news/nour-party-names-younis-makhyoun-new-chief> , en son erişim, 10.01.2013

¹⁰⁰ el-Hükümetü'l-mısriyye tukırrü kânûnan yahziru inşâi ahzâbi alâ esesi'd-dîniyye,

<http://www.muslim.net/vb/showthread.php?428841> - en son erişim 12.08.2012

¹⁰¹ Aswat Masriya, "Salafist Al-Fadila Party Supports Abu Ismail for President", 25.02.2011, <http://allafrica.com/stories/201202270907.html>, en son erişim, 14.07.2012

gibi onlar da Abdülmün'im Ebû el-Fütûh'a oy vermişler; onun da ilk turda elenmesinin ardından ikinci turda Muhammed Mürsî'yi desteklemişlerdir.¹⁰²

El-Asâla Partisi

El-Asâla Partisi, *el-Fâdıla Partisi*'nden ayrılan ve *el-Fâdıla*'nın da kurucusu olan Adil Abdülmaksûd Afîfi tarafından kurulmuştur. Parti aslında, el-Fâdıla Partisi'nde yaşanan liderlik tartışmaları sebebiyle ortaya çıkan ayrışmalar neticesinde doğmuştur. Kâhire merkezli aktivist Selefilerin gerçek temsilcisi olan bu parti, programı ve hedefleri konusunda el-Fâdıla ile paralel savlarla ortaya çıkmıştır.¹⁰³ Bunda her iki partinin kurucusunun da aynı kişi olmasının payı büyüktür. Bunun yanında parti el-Nur partisinden sonra resmi ikinci Selefî parti olma özelliğini de taşımaktadır.¹⁰⁴

Parti programına bakıldığında aslında el-Fâdıla partisinden farklı olmadığı görülmektedir. Mısır'ın İslâmî kimliğine vurgu, İslami prensipler paralelinde gerçekleşecek her türlü reformun desteklenmesi, rüşvet ve toplumsal yozlaşmışlıkla mücadele, İslâmî değerler çerçevesindeki medya özgürlüğü öne çıkan siyâsî ilkelerdir. Bunun yanında dış politikada yine İslâm dünyasında gerçekleşen bu devrim ve gerçekleşecek İslâmî Rönesans hareketi ile Mısır'ın tekrar liderlik pozisyonuna oturtulması, İslâm dünyasında adaletsizliklerle mücadele ederek İslâm dünyasını tek bir çatı altında birleştirebilmek için mücadele etmek ve son olarak da Camp David anlaşmasını iptal ederek İsrail'le yeni bir barış zeminin aranması gibi maddeler yer almaktadır.¹⁰⁵

Başkanlık seçimlerinde, kendi adayı olan emekli büyükelçi Abdullah el-Aşâl'ı destekleyen el-Asâlâ partisi daha sonra el-Aşâl'ın seçimden Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursî'nin lehine çekilmesi ile Muhammed Mursi iki turda da el-Asâlâ partisinin desteğini almıştır. Aşâl'ın çekilme sebebi olarak parti başkanı Afîfi İslâmcıların oylarının bölünmesine engel olmak adına bu kararı aldıklarını açıklamıştır.¹⁰⁶

¹⁰² Rana Mamdouh, "Egypt's Presidential Vote: Minorities Divided", 14.05.2012, <http://english.al-akhbar.com/node/7349>, en son erişim, 25.09.2012

¹⁰³ "Hizbu'l-Asala",

<http://egyptelections.carnegieendowment.org/ar/2011/11/07/%d8%ad%d8%b2%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d8%b5%d8%a7%d9%84%d8%a9>, en son erişim, 21.08.2012

¹⁰⁴ "Egypt Elections: Al-Asala Party", 03.11.2011,

<http://www.aucegypt.edu/GAPP/CairoReview/Pages/articleDetails.aspx?aid=111>, en son erişim, 17.09.2012

¹⁰⁵ "Hizbu'l-Asala",

<http://egyptelections.carnegieendowment.org/ar/2011/11/07/%d8%ad%d8%b2%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d8%b5%d8%a7%d9%84%d8%a9>, en son erişim, 21.08.2012

¹⁰⁶ "Pres. Candidates in High Gear As Egypt Election Approaches", 14.05.2012, <http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/05/egypt-mursi-gains-additional-sal.html>, en son erişim

Affî anayasa referandumu öncesinde yaptığı sert çıkışlarla dikkat çekmiştir. Özellikle sivil devlet kavramının anayasada yer almasına şiddetle karşı çıkan Affî¹⁰⁷, taslak ortaya çıktığı zaman ise bu anayasaya olumlu oy verenleri cehennemin beklediğini söyleyerek dikkatleri üzerine çekmiştir.¹⁰⁸

Asala partisi de en-Nur partisi gibi 2013 yılına parti liderini değiştirerek giren bir parti olarak dikkat çekmiştir. 4 Ocak'ta yapılan parti içi seçimle birlikte partinin yeni başkanı 179 oy alan İhâb Şiha olurken önceki başkan Affî ise yalnızca 13 oy alabilmiştir.¹⁰⁹

İnşâ ve İnkîşaf Partisi

Asıl adı “*el-Binâ ve't-tenmiyye*” olup İslâmî cemâat grubunun Mısır'da politik alandaki siyâsî kanadı olarak faaliyet göstermeye başlayan üçüncü legal Selefî partisidir. İsmi sürekli olarak şiddet olayları ile birlikte anılan İslami Cemaat grubu Mısır'daki Selefî cemaatler içersinde 2000'li yılların başında şiddete dayalı tüm faaliyetleri bıraktıklarını açıklamışlardır. Kendi mensuplarına bu karar ile birlikte aktif siyasette örgütlenerek karar alma mekanizmalarına nüfuz etmelerini telkin etmeye başlamışlardır.¹¹⁰ Parti, Mübârek döneminde hapse atılmış ve otuz yılını hapiste geçirdikten sonra ortaya çıkan halk hareketlenmesinin ardından serbest bırakılan Tarık Zumur tarafından kurulmuştur.

Parti programı incelendiğinde partinin özgürlük, adalet, eşitlik ve siyasal çoğulculuk üzerine inşa edilecek her türlü yeni siyâseti ve siyâsî akımı destekleyeceğini taahhüt etmektedir. Bununla birlikte anayasal ve siyâsal reformların desteklenmesi ve ulusal güvenlik örgütlenmesinin üzerinde yargı denetiminin sağlanması ile sosyal, siyâsal, ekonomik ve stratejik sorunlara karşı geliştirilen İslâmî çözümlerin desteklenmesine dâir ilkelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Dış politika konusunda ise Mısır'ın Arap ve İslâm dünyasındaki lider rolünün tekrar kazanılmasına destek verileceği deklare edilmiştir. Bunun yanında Filistin meselesi kast edilerek işgal altında yaşayan halkların haklarını kazanmalarına destek verecekleri belirtilmiştir. Ülkenin dış politikada ise Nil havzasındaki ülkelerle her türlü ilişkisini geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹¹¹

17.09.2012

¹⁰⁷ Rana Muhammad Taha, “Salafis split over constitution”

¹⁰⁸ Al Arabiya, “Egyptians who vote for draft constitution will go to ‘hell.’ Salafi leader”, 30.10.2012, <http://english.alarabiya.net/articles/2012/10/30/246592.html>, en son erişim, 11.11.2012

¹⁰⁹ Mahmûd et-Tabbâh, Bi's-suar Fevzün İyhâbün Şeyhatün bi-Riâseti hizbi'l-asâleti's-selefi 04.01.2013, <http://www.masrawy.com/news/egypt/politics/2013/january/4/5480378.aspx> en son erişim, 11.01.2013

¹¹⁰ Roll, Islamistische Akteure....., s.34

¹¹¹ “Hizbu'l-binâ el-Tenmiyye”,

Parti, en etkin olduğu Yukarı Mısır'daki gücünü kullanarak en-Nûr Partisi önderliğinde kurulan İslamcı blok ile birlikte parlamento seçimlerine girmiştir. Bunun yanında Mısır'da yapılan başkanlık seçimlerinde ilk tur adayını belirlemek için yapılan parti içi oylamada oyların %63'ünü alan Selefi aday Abdül Mün'im Ebu'l-Fütûh'u destekleme kararı almış,¹¹² fakat daha sonra yaptığı basın açıklamasında Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mürsî'yi destekleyen partililere müdahale edilmeyeceğini belirtmiştir.¹¹³

Parti özellikle yaşanan son anayasa referandum sürecinde taslağa karşı bir tavır almış ve ülkenin değişik bölgelerinde muhalif gösteriler tertiplemiş ve düzenlenen diğer gösterilere de destek vermiştir. Fakat yaşanan hassas olayların akabinde şiddet içeren eylemlere katılmayacaklarını ve bunları desteklemeyeceklerini belirtmişlerdir.¹¹⁴

El-Vatan Partisi

Mısırda En-Nur partisi içerisinde yaşanan fikir ayrılıkları neticesinde En-Nur partisi eski lideri Dr. Amed Abdülgaffur tarafından 2013 yılı Ocak ayında kurulmuştur. Henüz partinin tüzüğü ve politikaları netleşmemiş olmasına rağmen En-Nur partisinin programından çok farklı bir tüzük beklenmemektedir. Mısırda Müslüman kardeşlerden sonra en çok oy alan ve ülkenin en büyük ikinci partisi olan En-Nur partisinin eski lideri ve beraberindeki üst düzey yöneticilerle birlikte kurulan bu partinin 2013 Bahar başlangıcında gerçekleştirilmesi beklenen Parlamento seçimlerinde En-Nur partisinin oylarını nasıl etkileyeceği merak edilmektedir. Zira Parti yöneticileri kendisi Başkanlık seçimlerinde Selefi adayı olan Ebu İsmail altında oluşturulması beklenen İslami blok ile seçimlere gireceklerini açıklamıştır. Nur Partisinin bu oluşumda yer almayacağını açıklaması ise Selefililer arasında ortaya çıkan görüş ayrılıklarını göstermesi açısından önemlidir.¹¹⁵

<http://egyptelections.carnegieendowment.org/ar/2011/11/09/%d8%ad%d8%b2%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a8%d9%86%d8%a7%d8%a1-%d9%88%d8%a7%d9%84%d8%aa%d9%86%d9%85%d9%8a%d8%a9>

¹¹² "Presidential Elections 2012 The official Islamist vote leans Towards Abu El Fotoh", 30.04.2012, <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2012/04/presidential-elections-2012-official.html> ,en son erişim, 25.09.2012

¹¹³ Jama'a al-Islamiya won't dismiss members for voting for Morsy, says leader, <http://www.egyptindependent.com/news/jamaa-al-islamiya-doesnt-object-voting-morsy-secretary-general-says-mostafa> en son erişim, 24.09.2012

¹¹⁴ Ahram online, Islamist group asks churches 'to protect Egypt' during Morsi protests, 18.12.2012, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/59744/Egypt/Politics-Islamist-group-asks-churches-to-protect-Egypt-duri.aspx> en son erişim, 30.12.2012

¹¹⁵ Nour Party: Recent resignations aren't significant, 03.01.2013,

<http://www.egyptindependent.com/news/nour-party-recent-resignations-aren-t-significant>, en son erişim, 12.01.2013

SONUÇ

Arap dünyası özellikle son yıllarda tarihi bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Halk kitleleri tarihlerinde ilk defa kitlesel isyanlarla diktatörleri devirmiş ve siyasi iktidarı kendi özgür seçimleriyle belirlemeye başlamışlardır. Devrilmiş olan eski otoriter sistemlerin arkasından bu ülkelerde yaklaşık bir asırdır muhalefet saflarında faaliyetlerine devam eden Müslüman kardeşlerin yüksek oy oranları ile başarılar kazanması dünya kamuoyunda hemen hemen bütün çevrelerce olağan bir sonuç olarak karşılanmıştır. Buna karşılık bu süreci yaşayan ve seçimlerin gerçekleştiği ülkelerde Selefilere tüm dünya kamuoyunu şaşırıtın ve hiç beklenmedik bir oranda oy alarak tüm dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir. Özellikle Mısır seçimlerinde %25'i aşın bir halk desteği sağlayarak ülkede güçlü bir aktör haline gelmişlerdir. İslami kesimde Selefilere Müslüman kardeşlere alternatif olarak ortaya çıkmaları siyasi arenadaki hesapları alt-üst etmiştir.

Selefi hareketin tarihsel geçmişinin ışığında Mısır'daki faaliyetlerinin analiz edildiği bu çalışmada Selefilere geçmişten günümüze kadar siyasete uzak durmayı ilke edinmiş bir grup olduğu ve geçmişten bu yana daha çok reaktif bir kimlik ile yaşadıkları ortaya konulmuştur. Günümüzde ise siyasallaşın Selefilere belki de yüzyıllardır ilk defa bu kadar aktif bir politik rol oynamaları ve bundan kaynaklanan tecrübesizlikleri neticesinde ülke içerisinde bir bütünlük arz etmek bir yana çok kısa sürede birçok parti ile faaliyet göstermeleri kendilerinin oluşın bu yeni süreçte ne kadar hazırlıksız olduklarının da göstergesidir. Selefilere yaşanan bu değişim ve demokratikleşme sürecinin her önemli kavşığında kendi içlerinde bölünmeler yaşamışlar ve bölünme sonunda kurulan yeni partiler de kendini ispat adına sert bir muhalif dil kullanmaya başlamışlardır.

Burada önemli bir nokta ise Selefilere taşıdıkları bu reaktif ve sert karakterleri nedeniyle provokasyonlara açık bir grup olarak görülmektedir. Örneğin Müslümanların Masumiyeti filmine ilk kitlesel tepkiyi gösterenler Selefilere olmuş; aynı grupların uzantıları Libya'daki ABD büyükelçisinin öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Dolayısıyla Selefilere hem siyasetteki tecrübesizlikleri hem de kışkırtmalara açık duruşları nedeniyle Arap ülkelerindeki siyasi süreçleri sabote etmek isteyenlerin en kolay mobilize edebilecekleri hedef grubu oluşturmaktadır. Yine Selefilere sert muhalefeti, İhvan gibi siyasette nispeten daha rasyonel düşünen ve reel-politiğin gerektirdiği stratejik davranma tecrübesine sahip olan siyasi grupların ülkeyi normalleştirme için de geciktirecektir. Örneğin en son yapılan anayasa referandumunda ikinci maddede tek ana kaynak olarak Şeriat kabul edilmesine rağmen, bazı Selefi partilerin bu anayasaya evet oyu verenlerin cehenneme gideceği şeklindeki sert üslupları Selefilere genel olarak olmasa da, kısmen henüz modern siyasi hayata hazır olmadıklarını da göstermektedir.

Buna karşılık ekleyebileceğimiz en önemli noktalardan birisi de, şayet mevcut siyasal rejimler barındırdıkları Selefi grupların siyasal örgütlenmelerinin ve siyasal katılımlarının önünü açmaz ve onların bazılarının karışmış oldukları şiddet olaylarından ötürü tüm cemaat suçlanırsa, Cezayir’de 1990’lı yıllarda olduğu gibi toplum kaos ve şiddet ortamına sürüklenebilir. Arap dünyası için bu risk her zaman vardır. Bu nedenle seçimle iş başına gelen iktidarlara düşen şey, yeni dönemde demokratik siyasal alanın şiddet kullanmayan herkese açık tutulmasıdır. Siyaset mi din mi ikileminde Selefilere *dinsel siyaset* amacıyla demokratik sürece dahil olmuşlardır. Mısır örneği bu anlamda çoğu zaman sertlik ve şiddetle özdeşleştirilen Selefilere demokrasi oyununda sergileyecekleri tavırları görme ve anlama açısından önümüzdeki dönemlerde yakından izlenmesi gereken ilginç bir deney olarak dikkatle takip edilmelidir.

Kaynakça :

- Abdüllatif**, Ümeyme, “*es-Selefiyyûn fî Mısır ve ’s-siyâset*”. Duha, el-merkez ul-arabiyye lilebhâs ve dirasetes-Siyâset. (Ma’had al-Duha), 2012,
- Al-Jabri**, Mohammed Abed, “*Democracy Human Rights and Law in Islamic Thought*”, Lebanon, London, New York, I.B.Tauris & Co Ltd, 2009
- Al-Qahtani**, Shaykh Muhammad Saeed, “Al Wala’ Wal Bara’ ” – According to Salafi Aqedah, Part 1. (Withslight modification), Kashful Shubuhât Publications, 1992
- Aly**, Abd al-Monein Said ve Wenner, Manfred W., “Modern Islamic Reform Movements: The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt”, Middle East Journal. Vol. 36, No. 3 (Sommer, 1982).
- Brown**, Jonathan, “*Salafis and Sufis in Egypt*”, The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, December 2011
- Brown**, L. Carl, “*Religion and State: The Muslim Approach to Politics*”, Columbia University Press, 2000
- Ebu-Rabi**, İbrahim M., “*Contemporary Arab Thought: Studies in Post-1967 Arab Intellectual History*”, London, Sterrling Virginia, Pluto Press
- El Fadl**, Khaled Abou, “*The Great Theft, Wrestling Islam from the Extremists*”, San Francisco: Harper, 2005
- El-Câbirî**, Muhammed Âbid, “*Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma*”, İstanbul, Düşün Yayıncılık
- Elwan**, Darik Ibrahim, “To What Extend did the Alliance of Ibn Sa’ud and the Ikhwan during the 1920s Lead to the Achievement of their Respective Goals?”, The Concord Review, Inc.: 1989
- Ende**, Werner, “Religion, Politik und Literatur in Saudi-Arabien: Der geistes geschichtliche Hintergrund der heutigen religiösen und kultur politischen Situation”, Birinci Kısım, Orient 22.3, Opladen, 1981
- İbn Mansûr**, Muhammad ibn Mukarram, “*Lisân el-‘Arab*”, Beirut, Dâr Sâdir, Cilt 9
- İşcan**, Mehmet Zeki, “*Selefilik İslami Köktencilüğün tarihi temelleri*”, Kitapyayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2012
- Kubat**, Mehmet, “Selefi Perspektifin Tarihselliği”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2004, Cilt: 17, Sayı: 3
- Larrabee**, F. Stephen ve Lesser, Ian O., “*Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*”, Santa Monica, Rand, 2003

- Latif**, Omayma Abdel, "Trends in Salafism", Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, Belgium, 2009
- McCants**, William, "The Lesser of Two Evils: The Salafi Turn to Party Politics in Egypt", Washington: Saban. Center for Middle East Policy, 2012
- Mitchell**, Richard Paul, "The Society of Muslim Brothers", Oxford University Press: Oxford, 1993
- Moussalli**, Ahmad, "Wahhabism, Salafism and Islamism: Who is the Enemy?", Beirut- London- Washington, Conflicts Forum, January 2009
- Mubarak**, Hisham, "What Does the Gama'a Islamiyya want", An Interview with Tal'at Fu'ad Qasim," Middle East Report, (January-March 1996)
- Roll** Stephan, Islamistische Akteure in Agypten: Pragmatismus als Leitmotiv nach dem Sturz Mubaraks, der. Sigrid Faath, Islamische Akteure in Nordafrika, Berlin, Konrad Adenauer Stiftung, 2012
- Roy**, Oliver, "The Failure of political Islam", çev: Carol Volk, Cambridge, Harvard University Press, 1994
- Schulze**, Reinhard, "Geschichte der islamischen Welt im 20. Jahrhundert", München, C.H. Beck, 2002
- Schulze**, Reinhard, "Islamischer Internationalismus im 20. Jahrhundert", Leiden, Brill, 1990
- Tammâm**, Hüссâm, "Tesellifü'l-ihvân, Teâkülü'l-utrûhati'l-ihvâniyyeti ve Suûdu's-Selefiyyeti fi cemâati'l-ihvâni'l Müslimîn", Mektebetü'l-İskenderiyye, İskenderiye, 2010
- Yıldırım**, Ramazan, Tarık Abdulcelil, "Mısrıda Siyasi Aktörler, Partiler ve dini hareketler ve Medya", Ankara, SETA Vakfı yayınları, 2012, s.23
- Yörükân**, Yusuf Ziya, Vehhabilik, AÜİFD, sy. 1, Ankara 1953
- Salah al-Din Hasan, "Haritat al-tayyarat al-salafiyya fi Mısr", 07.03.2011, <http://www.nokhbah.net/vb/showthread.php?t=9288>, son erişim 04.07.2012
- Amani Maged, "Salafism: The unknown quantity" 12 - 18 May 201, Issue No. 1047, <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1047/eg40.htm>, En son erişim 24.05.2012
- Omar Ashour, "Egypt's Salafi Challenge, Project Syndicate", 04.01.2012, <http://www.projectsyndicate.org/print/egypt-s-salafi-challenge>, en son erişim, 04.04.2012
- Muhammed Ali Unz, "fi evveli İntihâbât li-lhtiyâri gıyâdeti'd-da'veti's-Selefiyye Ebû İdrîs reîsen ve Burhâmî ve Abdülazîm nâibeyn"02.07.2011, <http://www.ahram.org.eg/Print.aspx?ID=86919>, en son erişim, 12.05.2012
- "Salafi Groups in Egypt", Islamopedia Online, <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/egypt/Salafists/Salafi-groups-egypt> 24.06.2012
- Yâsir Burhâmî, "Mevkîfû'd-da'veti's-Selefiyye fi muâleceti'l-mevkîfi'r-râhin", 31.01.2011 <http://www.anasalafy.com/play.php?catsmktba=23939> en son erişim, 05.06.2012
- Muhammed İsmail,el-Mukaddem, "Beyânü'd-da'veti's-Selefiyyeti's-sânî havle muâleceti'l-mevkîfi'r-râhin", 02.02.2011, <http://www.anasalafy.com/play.php?catsmktba=23943>, en son erişim, 06.06.2012
- Iason Athanasiadis, "Rise of Salafism in political sphere is muffled by media", 11.05.2011, <http://www.thenational.ae/thenationalconversation/comment/rise-of-salafism-in-political-sphere-is-muffled-by-media>, en son erişim, 06.04.2012
- Hamdi, Debş, "İnkısâmu Selefi havle'l-İndimâmi li'Ahzâb ve'l-müşâreke fi'l-intihâbât", 22.05.2011, www.almasryalyoum.com/node/447571, en son erişim, 07.07.2012
- "Al-Nour Party", <http://www.jadaliyya.com/pages/index/3171/al-nour-party>, en son erişim, 14.06.2012
- Essam al-Sharif, "Salafism in Egypt: The Example of the Asala Party in Warraq, Cairo", 01.05.2011, <http://asenseofbelonging.org/2012/05/01/salafism-in-egypt-the-example-of-the-asala-party-in-warraq-cairo/> en son erişim, 17.07.2012
- 01.05.211, <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=295392&IssueID=2122>, en son erişim, 28.07.2012

Ali Abdülâl, “Bâhis fi şüûni'l-harekâti'l-İslâmiyye”, 14.03.2012, <http://ali-abdelal.maktoobblog.com/1236493> son erişim:26.08.2012

Yâsir, Burhâmî, “el-Müşâreketü's-siyâsiyye ve mevâzinü'l-kuvâ”, 20.03.2007, <http://www.salafvoice.com/article.php?a=664>, en son erişim, 22.08.2012

Abdül Mün'im eş-Şahat, “es-Siyâse...Mâ ne'ti min-hâ ve mâ nezirrü”, 08.03.2008, <http://www.salafvoice.com/article.php?a=2265>, en son erişim 14.06.2012

<http://www.alnourparty.org/> en son erişim, 01.10.2012

Aya Batrawy, “Egypt's Islamists win 75 percent of parliament”, 22.01.2012, <http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/10053165>, en son erişim, 22.02.2012

Muhammed ebû Daif ve Ahmed Hasen, “Hizbu'n-nûr yünâfisü alâ %90 mine'l-makâid ve'l-cemâatü fi's-sâid”, 16.10.2011, <http://www.masrawy.com/News/Egypt/Politics/2011/october/16/4515534.aspx>, en son erişim, 07.08.2012

Aljazeera, “Egypt bars 10 candidates from election”, 15.04.2012, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/04/2012414185229419379.html>, en son erişim 05.07.2012

Sarah el-Sırgany, “Salafis forecast unified vote”, 13.06.2012, <http://egyptmonocle.com/EMonocle/salafis-forecast-unified-comeback-2/>, en son erişim, 26.09.2012

“Bernâmicü's-siyâseti'l-hâriciyye”, http://www.alnourparty.org/page/program_foreign_policy, en son erişim, 05.07.2012

Ahmed, Sabrî, “Hizbu'n-nûr bi'l-İskenderiyye: Se-natrahu “Camp David” ala's-şa'bi li'l-İstiftâi izâ vasalna'l-Hüküm”, 06.07.2011, <http://gate.ahram.org.eg/News/91111.aspx>, en son erişim, 15.09.2012

Sherif Tarek, “Q&A: Emad El-Din Abdel Ghafour, Chairman of the Salafist Al-Nour Party”, 12.12.2011, http://www.jadaliyya.com/pages/index/3497/qanda_emad-el-din-abdel-ghafour-chair, En son erişim, 21.08.2012

Salafi Dawah vice president says IMF loan permissible in Islam, 27.08.2012, <http://www.egyptindependent.com/news/salafi-dawah-vice-president-says-imf-loan-permissible-islam>, en son erişim, 10.11.2012

Rana Muhammad Taha, Salafis split over constitution, 03.07.2012, <http://dailynewsegypt.com/2012/07/03/salafis-split-over-constitution/> en son erişim, 13.12.2012

Ahmed Aboul Enein, Nour Party standoff, 26.09.2012, <http://dailynewsegypt.com/2012/09/26/nour-party-standoff/>, en son erişim, 20.12.2012

Nour Party names Younis Makhyouun new chief”, 09.01.2013, <http://www.egyptindependent.com/news/nour-party-names-younis-makhyouun-new-chief>, en son erişim, 10.01.2013

el-Hükümetü'l-mısriyye tukırrü kânûnan yahziru inşâi ahzâbi alâ esesi'd-dîniyye, <http://www.muslim.net/vb/showthread.php?428841> - en son erişim 12.08.2012

Aswat Masriya, “Salafist Al-Fadila Party Supports Abu Ismail for President”, 25.02.2011, <http://allafrica.com/stories/201202270907.html>, en son erişim, 14.07.2012

Rana Mamdouh, “Egypt's Presidential Vote: Minorities Divided”, 14.05.2012, <http://english.al-akhbar.com/node/7349>, en son erişim, 25.09.2012

“Hizbul Asala”, <http://egyptelections.carnegieendowment.org/ar/2011/11/07/%d8%ad%d8%b2%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d8%b5%d8%a7%d9%84%d8%a9>, en son erişim, 21.08.2012

“Egypt Elections: Al-Asala Party”, 03.11.2011, <http://www.aucegypt.edu/GAPP/CairoReview/Pages/articleDetails.aspx?aid=111>, en son erişim, 17.09.2012

Pres. Candidates in High Gear As Egypt Election Approaches”, 14.05.2012, <http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/05/egypt-mursi-gains-additional-sal.html>, en son erişim 17.09.2012

Al Arabiya, “Egyptians who vote for draft constitution will go to ‘hell:’ Salafi leader”, 30.10.2012, <http://english.alarabiya.net/articles/2012/10/30/246592.html> , en son erişim, 11.11.2012

Mahmûd et-Tabbah, 04.01.2013,

<http://www.masrawy.com/news/egypt/politics/2013/january/4/5480378.aspx> en son erişim, 11.01.2013

Hizb ul bina al tanmiyya”,

<http://egyptelections.carnegieendowment.org/ar/2011/11/09/%d8%ad%d8%b2%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d8%a8%d9%86%d8%a7%d8%a1-%d9%88%d8%a7%d9%84%d8%aa%d9%86%d9%85%d9%8a%d8%a9>

“Presidential Elections 2012 : The official Islamist vote leans Towards Abu El Fotoh”, 30.04.2012, <http://egyptianchronicles.blogspot.com/2012/04/presidential-elections-2012-official.html> ,en son erişim, 25.09.2012

Jama'a al-Islamiya won't dismiss members for voting for Morsy, says leader, <http://www.egyptindependent.com/news/jamaa-al-islamiya-doesnt-object-voting-morsy-secretary-general-says-mostafa> en son erişim, 24.09.2012

Ahram online, Islamist group asks churches 'to protect Egypt' during Morsi protests, 18.12.2012, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/59744/Egypt/Politics-/Islamist-group-asks-churches-to-protect-Egypt-duri.aspx> en son erişim, 30.12.2012

Nour Party: Recent resignations aren't significant, 03.01.2013, <http://www.egyptindependent.com/news/nour-party-recent-resignations-aren-t-significant>, en son erişim, 12.01.2013

www.tcr.org/tcr/essays/Web_Arabia.pdf.

<http://www.youtube.com/watch?v=Lr-vGYc13QY&feature=related>,

www.youtube.com/watch?v=SXud_8dcfsc

ali-abdelal.maktoobblog.com

allafrica.com

asenseofbelonging.org

dailynewsegypt.com

egyptelections.carnegieendowment.org

egyptianchronicles.blogspot.com

egyptmonocle.com

gate.ahram.org.eg

<http://english.al-akhbar.com>

<http://weekly.ahram.org.eg>

<http://www.projectsyndicate.Org>

www.ahram.org.eg

www.aljazeera.com

www.almasryalyoum.com

www.al-monitor.com

www.alnourparty.org

www.anasafy.com

www.aucegypt.edu

www.egyptindependent.com

www.guardian.co.uk

www.islamopediaonline.org

www.jadaliyya.com

www.masrawy.com
www.muslim.net
www.nokhbah.net
www.salafvoice.com
www.tcr.org
www.thenational.ae
www.youtube.com